

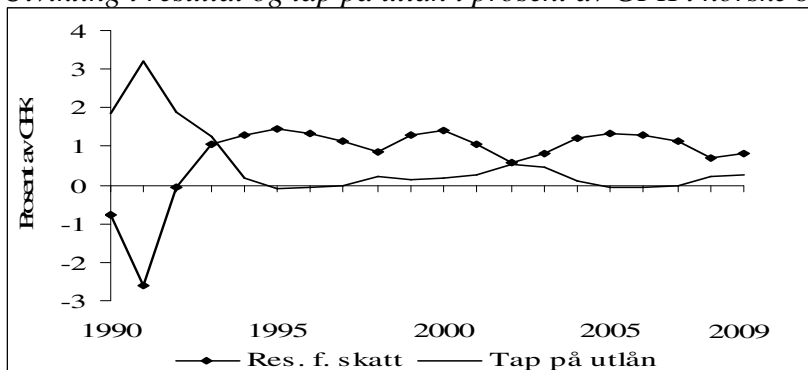
RAPPORT FOR FINANSINSTITUSJONER 2009

Foreløpige tall

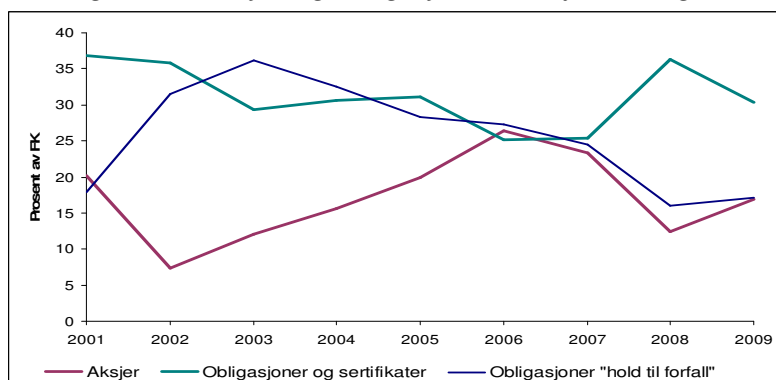
1. Hovedinntrykk..	2
2. Makroøkonomisk bakgrunn.....	5
3. Strukturen i finansmarkedene.....	8
4. Banker	15
5. Finansieringsforetak	26
6. Livsforsikringsselskaper.....	34
7. Pensjonskasser	39
8. Skadeforsikringsselskaper.....	43

VEDLEGG

Utvikling i resultat og tap på utlån i prosent av GFK i norske banker

Utvikling i andel aksjer og obligasjoner i livsforsikringsselskaper

1. HOVEDINTRYKK

Nedgangen i internasjonal økonomi gjennom 2008 og i begynnelsen av 2009 ble snudd til økonomisk vekst for flere av verdens ledende økonomier i andre halvdel av 2009. Prognosene til IMF antyder at globalt BNP falt med 0,8 prosent i 2009, mens det er ventet en vekst på 3,9 prosent i 2010. Det er knyttet stor usikkerhet til framtidig vekst i verdensøkonomien. For 2009 ligger det an til fall i BNP Fastlands-Norge for første gang på 20 år. Etter tre kvartaler med nedgang, økte imidlertid produksjonen i 2. og 3. kvartal. Korttidsindikatorene peker mot fortsatt oppgang i 4. kvartal og det er ventet vekst i overkant av 2 prosent i 2010. Vekst i offentlig og privat konsum bidro særlig til økningen i andre halvår, mens private investeringer har falt i 2009. Arbeidsledigheten i Norge holder seg relativt lav og stabil, men sysselsettingen har falt i 2009. Etter en svak start økte verdiene på Oslo Børs med hele 64,5 prosent i 2009. I USA og euroområdet var oppgangen henholdsvis 20,9 og 40,7 prosent i samme periode. Fra utgangen av desember, fram til 12. februar, har verdiene på Oslo Børs sunket med 7,7 prosent mens S&P 500 og Eurostoxx har falt med henholdsvis 3,5 og 8 prosent. Pengemarkedsrentene har falt internasjonalt gjennom 2009 i takt med lavere styringsrenter. Også norske pengemarkedsrenter har falt gjennom det meste av 2009, men steg noe i andre halvår etter hevingene i styringsrenten i oktober og desember. Forskjellen mellom interbankrenter og renten på statssertifikater har vært stabil de siste månedene, og indikerer at pengemarkedene er i ferd med å normaliseres.

De realøkonomiske konsekvensene av finanskrisen gjenspeiles i kredittveksten. Tolv månedersveksten i innenlandsk kreditt til publikum (K2) falt i 2009 med nær 6 prosentpoeng. Lavere etterspørsel fra foretakene og noe innstramming av bankenes kredittpraksis, førte til at utlånene til ikke-finansielle foretak i desember falt med 1,4 prosent sammenlignet med ett år tilbake. Det har vært en betydelig aktivitet i obligasjonsmarkedet, emisjonsvolumet har vært høyt og indikerer at markedet har fungert bedre. Husholdningenes gjeldsvekst har gjennom året stabilisert seg på rundt 6-7 prosent. Høy aktivitet i boligmarkedet holder låneetterspørselen oppe. Boligprisene har økt med hele 13 prosent i 2009. Markedet for næringseiendom viste noe tegn til bedring i andre halvår av 2009 etter prisfall i første halvår. Omsetningen i dette markedet har tatt seg noe opp og leieprisene viser tegn til stabilisering.

Bankene (morbanker) viser for 2009 en bedring av inntjeningen sammenlignet med 2008. Det samlede resultat før skatt ble på 26,8 mrd. kroner, 7,1 mrd. kroner bedre enn i 2008. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK) var det en forbedring fra 0,68 til 0,81 prosent. Egenkapitalavkastningen har økt fra 8,5 prosent til 11,1 prosent. Resultatet er sterkt påvirket av økning i inntekter på verdipapirer og andre finansielle instrumenter, som er mer enn doblet i forhold til i 2008. Netto renteinntektene i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital ble redusert med 0,23 prosentpoeng til 1,35 prosent. Til tross for økning i utlånsmarginene på næringslån har press på utlånsmarginer på boliglån samt lave marginer på innskudd ført til at den totale rentemarginen har falt i løpet av høsten. Noe av økningen i rentemarginer på utlån avspeiler økt pris på markedsfinansiering. Norske banker, ikke medregnet DnB NORs eksponering i Baltikum gjennom DnB NORD, hadde bokførte tap på utlån på 8,9 mrd. kroner i 2009, som utgjorde 0,43 prosent av utlånene. I 2008 hadde bankene utlåns tap på 5,9 mrd. kroner (0,28 prosent av utlån). Inkludert DnB NORD var tap på utlån om lag 13 mrd. kroner. Utover året var det en stabilisering av tapsutviklingen, og tapene i andre halvår var lavere enn i første delen av 2009. Omfanget av misligholdte engasjementer steg markert i 2008, og økningen fortsatte inn i 2009 med en viss utflating mot slutten av året. Misligholdte lån utgjorde 1,3 prosent av utlånene ved utgangen av 2009 mot 0,8 prosent ved utgangen av 2008. Bankenes vekst i utlån til kunder har avtatt, og sammenlignet med utgangen av 2008 økte utlånene til kunder med kun 0,3 prosent (inkl. overføring av utlån til boligkredittforetak). Bankenes utlån til innenlandske foretak var ved årsskiftet 4,6 prosent lavere enn et år tidligere, mens veksten til utenlandske foretak falt med 19 prosent. Vekst i utlån til personkunder var 7,3 prosent (inkl. boligkredittforetakene), opp fra 7,1 prosent ett år tidligere. Innskuddene falt med nær 1 prosent siste år. Innskuddsdekningen av utlån

økte med 6 prosentpoeng til 69 prosent, i hovedsak som følge av nedgang i utlån i bankene som følge av overføringer av lån til boligkredittforetakene. Likviditetssituasjonen i bankene har bedret seg. Finansmarkedene fungerer bedre, og lavere finansieringskostnader og lettere tilgang på midler har ført til at likviditetsrisikoen har gått noe ned.

De fleste norske banker har i løpet av året økt sin kjernekapital både gjennom gode resultater og ved ekstern tilførsel. 28 banker har fått styrket sin kapitalbase gjennom Statens finansfond. Enkelte av de større bankene bl.a DnB NOR og SpareBank1 SR- Bank og noen mindre banker har valgt å bruke markedet for innhenting av kapital. IRB-bankene (morbank) har samlet en kjernekapitaldekning på 9,1 prosent, en økning på 1,6 prosentpoeng sammenlignet med ett år tidligere. Noe av økningen kan tilskrives reduksjonen i IRB-gulvet fra 90 prosent til 80 prosent, som innebærer et redusert minstekrav til kapital for bankene i forhold til 2008. Banker som beregner kapital etter standardmetoden hadde en gjennomsnittlig kjernekapitaldekning på 14,3 prosent, en økning på 2,1 prosentpoeng sammenlignet med ett år tilbake.

Kredittforetakene resultat før skatt var 4,1 mrd. kroner, en bedring sammenlignet med 2008 hvor resultatet var 2,8 mrd. kroner. I forhold til GFK var det derimot en nedgang på 0,02 prosentpoeng til 0,54 prosent. Det har vært en sterk økning i netto renteinntekter som følge av overføring av boliglån fra banker. Tap på utlån var fremdeles lavt i 2009. Egenkapitalavkastningen falt fra 13,5 prosent til 11,9 prosent siste år. Kredittforetakene utlån økte med 41 prosent siste 12 måneder, i hovedsak som følge av overføringer av porteføljer fra bankene. Boligkredittforetakene hadde ved utgangen av 2009 utstedt obligasjoner med fortrinnsrett på ca. 379 mrd. kroner mot om lag 210 mrd. kroner ved utgangen av 2008.

Finansieringsselskapene hadde et resultat før skatt på 2,3 mrd. kroner i 2009, en økning på 618 mill. kroner sammenlignet med 2008. I forhold til GFK steg resultatet med 0,39 prosentpoeng til 1,76 prosent. Netto renteinntektene økte betydelig, i hovedsak som følge av reduksjon i rentekostnadene. Tap på utlån var vesentlig høyere enn i 2008, men økningen i netto renteinntekter mer enn oppveide økningen i utlåntap. Misligholdte lån økte med 27 prosent siste år, og utgjorde 3,7 prosent av utlånene ved utgangen av året. Brutto utlån til kunder var 2,5 prosent lavere enn for et år siden. For selskaper som driver med forbruksfinansiering uten sikkerhet har tapene økt betydelig. Tapene utgjorde 3 prosent av utlånene, mot 2,2 prosent ett år tilbake. Misligholdte utlån økte i samme periode fra 6,5 prosent til 8 prosent av utlånene. Veksten i forbrukslån har stoppet opp, og årsveksten var 2,6 prosent ved utgangen av 2009. Isolert i 4. kvartal 2009 var veksten kun 0,3 prosent.

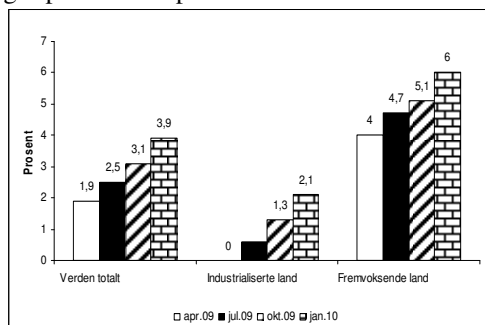
Livsforsikringsselskapene hadde en bokført kapitalavkastning i kollektivporteføljen på 5,3 prosent i 2009. Den verdijusterte avkastningen var 6,2 prosent. Det var en klar bedring fra i fjor hvor avkastningstallene på samme tid var henholdsvis 1,2 prosent (bokført) og -1,6 prosent (verdijustert). Etter at livsforsikringsselskapene gikk inn i 2009 uten kursreguleringsfond, har nå samtlige selskaper igjen midler i fondet. Det er særlig positiv verdiendring på aksjebeholdningen som ga gode resultater, men også gevinster på derivater og økt renteinntekter bidro til økning i resultatet. De største selskapene har skrevet ned verdien på eiendom.

Aksjeandelen, som var tilnærmet lik reell aksjeeksponering, i kollektivporteføljen utgjorde 12,8 prosent ved utgangen av 2009, mot 10 prosent ett år tidligere. Sertifikater og obligasjoner vurdert til virkelig verdi utgjorde ved utgangen av året 31 prosent, mens obligasjoner "holdt til forfall" utgjorde 21 prosent. Ved utgangen av 2009 var selskapenes bufferkapital 36,9 mrd. kroner, og utgjorde 4,7 prosent av forvaltningskapitalen, en bedring fra 2008 på 0,9 prosentpoeng. I 2008 måtte selskapene benytte tilleggsavsetninger for å oppfylle rentegarantien. Gode resultater i 2009 har ført til at selskapene igjen kunne øke avsetningene for å styrke soliditeten.

Pensjonskassene hadde en verdijustert avkastning i kollektivporteføljen på 13,1 prosent i 2009, mot -8,5 prosent i 2008. Avkastningen var 14,4 prosent i de private pensjonskassene og 10,1 prosent i de kommunale pensjonskassene. Høyere aksjeeeksponering i porteføljen førte til at den verdijusterte avkastningen i private pensjonskasser ble høyere enn avkastningen i kommunale pensjonskasser og livselskaper. Ved utgangen av 2009 hadde pensjonskassene en aksjeandel på 32 prosent. For ett år siden var aksjeandelen 27 prosent. Pensjonskassenes bufferkapital var 14,5 mrd. kroner som tilsvarte 9,4 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2009.

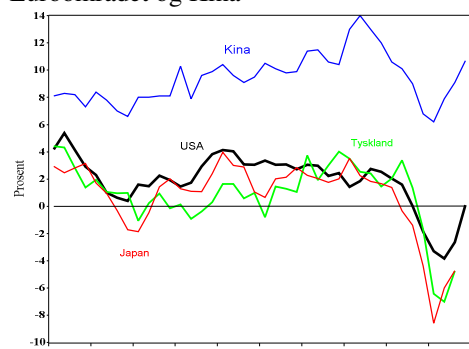
Resultat av ordinær drift i **skadeforsikringsselskapene** (uten captive-selskapene) var 4,8 mrd. kroner i 2009, mot 0,5 mrd. kroner i 2008. Premieinntektene økte med 5 prosent siste år, og oppveiet for økning i erstatningskostnader og driftskostnader slik at combined ratio holdt seg stabil sammenlignet med ett år tilbake. Finansinntektene har økt betydelig i 2009 sammenlignet med 2008, som bidro til godt resultat før i skadeforsikringsselskapene. Aksjer og andeler utgjorde 12 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2009, uendret fra ett år tidligere. Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning utgjorde 25 prosent, mens investeringer som holdes til forfall var på 21 prosent av forvaltningskapitalen.

Figur 2.1: Prognoser for BNP-vekst i 2010 gitt på ulike tidspunkter

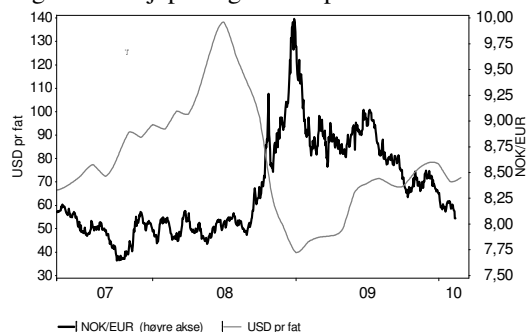
Kilde: IMF

Figur 2.2 BNP-vekst i USA, Japan, Euroområdet og Kina

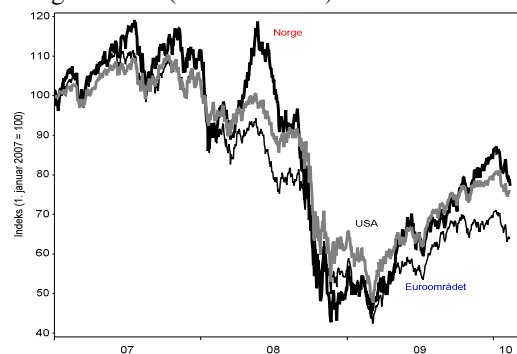
Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.3: Oljepris og kroner pr. euro

Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.4: Aksjeindekser USA, Euroområdet og Norge. Indeks (01.01.07=100)

Kilde: Reuters Ecowin

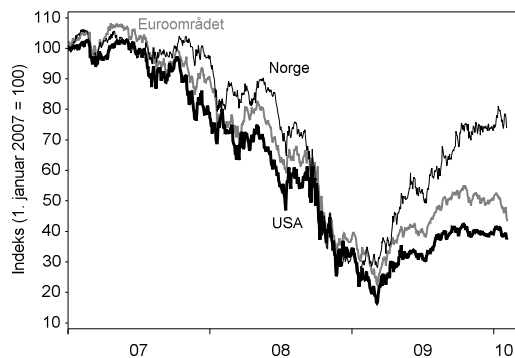
2. MAKROØKONOMISK BAKGRUNN

Nedgangen i internasjonal økonomi i første halvår 2009 ble snudd til økonomisk vekst for flere av verdens ledende økonomier i andre halvdel av 2009. Det er imidlertid de fremvoksende landene som leder an gjenopphevingen. De seneste prognosene fra IMF er oppjusterte i forhold til tidligere estimater og antyder at globalt BNP falt med 0,8 prosent i 2009, mens det er ventet en vekst på 3,9 prosent for 2010. Det knyttes imidlertid store utfordringer til å opprettholde veksten fremover. Den globale økonomiske veksten i andre halvår 2009 var hovedsakelig resultat av offentlig etterspørsel, finansiert gjennom underskudd på statsfinansene. Vridning fra offentlig til privat etterspørsel vil således være viktig for å oppnå vedvarende fremtidig økonomisk vekst, men høy arbeidsledighet kan gjøre denne prosessen tidkrevende. For verdens industriland anslår IMF at BNP falt med 3,2 prosent i 2009 og forventer BNP-vekst på 2,1 prosent i 2010. I de fremvoksende økonomiene tok aktiviteten i økonomien seg betydelig opp i 2. halvdel av 2009, og IMF venter BNP-vekst på 2 prosent i 2009 etterfulgt av 6 prosent vekst i 2010.

I USA viser foreløpige tall at BNP økte med en årlig rate på 5,7 prosent fra 3. til 4. kvartal opp fra 2,2 prosent kvartalet før. Dette var andre kvartalet på rad med positiv vekst. Arbeidsledigheten økte gjennom store deler av 2009, men avtok noe ved utgangen av året og var 10 prosent i desember 2009. Prisfallet i det amerikanske boligmarkedet viste tegn til utfasing i 2009, men fremtidig prisvekst er usikker som følge av utfasing av flere offentlige støttetiltak til boligkjøp. Case-Shiller indeksen for de 10 største byene viste en prisnedgang for november på 4,5 prosent på 12-måneders basis. I euroområdet økte BNP i 3. kvartal 2009 etter nedgang i de to foregående kvartalene. Samlet BNP økte med 0,4 prosent fra 2. til 3. kvartal mot fall på 0,1 prosent kvartalet før. Tyskland hadde den sterkeste veksten blant de store landene, med en oppgang på 0,7 prosent fra 2. til 3. kvartal. Utviklingen i Storbritannia er fortsatt svak og BNP økte med kun 0,1 prosent fra 3. til 4. kvartal. Landene i Baltikum har hatt det største fallet i økonomisk aktivitet blant EU-landene og IMF anslår BNP-nedgangen i regionen på over 17 prosent i 2009. I 2010 er det ventet et videre fall på 3,7 prosent.

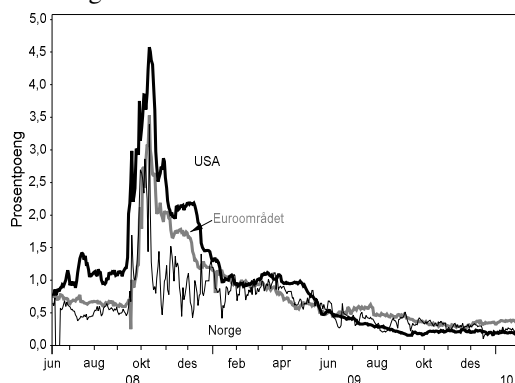
Økt aktivitet i verdensøkonomien, bidro til at oljeprisen økte med nær 30 dollar pr. fat de tre første kvartalene av 2009 og lå rundt 75 dollar fatet ved utgangen av desember 2009. Per 12. februar var prisen 72 dollar per fat. Også prisen på andre viktige råvarer, som aluminium, økte andre halvdel av 2009.

Figur 2.5: Aksjekursutvikling for finans i USA, Euroområdet og Norge. Indeks (01.01.07=100)

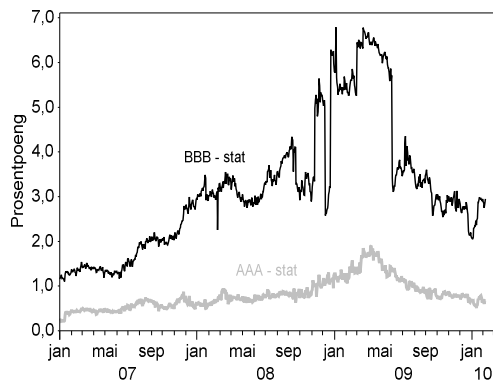
Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.6: Rentespread 3-måneders interbankrenter og statscertifikater

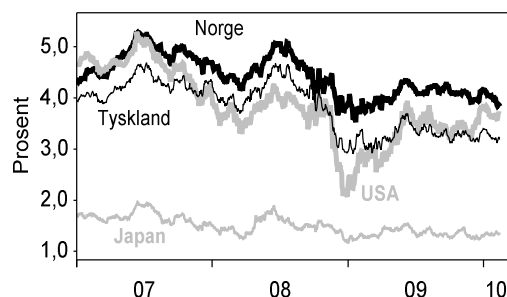
Kilde: Reuters Ecwin

Figur 2.7: Kreditspread USA

Kilde: Reuters Ecwin

Figur 2.8: Renten på 10-årige statsobligasjoner

Kilde: Reuters EcoWin

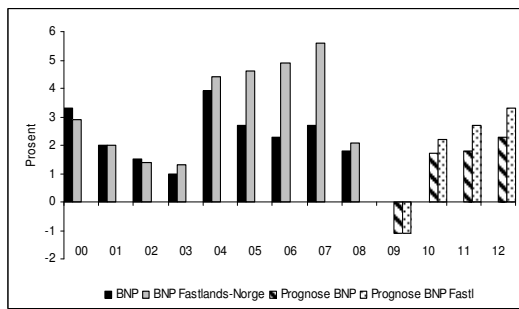
Etter fall i aksjekursene ved inngangen av 2009 og gjennom 1. kvartal, økte verdiene i aksjemarkedene betydelig resten av året. Fra 1. januar til 31. desember 2009 økte Oslo Børs med 64,5 prosent. I USA og euroområdet var oppgangen på henholdsvis 20,9 og 40,7 prosent i samme periode. Fra utgangen av 2009 og frem til 12. februar har verdiene på Oslo Børs hovedindeks sunket med 7,7 prosent mens S&P 500 og Eurostoxx har falt med henholdsvis 3,6 og 8 prosent. Støttetiltakene til finanssektoren fra myndigheter og sentralbanker bidro til betydelig økning av verdiene på finansaksjer i 2009. På Oslo Børs har verdien av finansaksjene mer enn doblet seg siden januar 2009. I USA og euroområdet var oppgangen i verdien av tilsvarende indekser i tilsvarende tidsperiode 34 og 14 prosent.

Etter at sentralbankene kuttet styringsrentene kraftig som følge av finanskrisen, har styringsrentene internasjonalt blitt holdt på de lave nivåene. Kapasitetsoverskudd og lav privat etterspørsel har lagt en demper på inflasjonspresset som har muliggjort fortsatt lave styringsrenter. Ved utgangen av 2009 var styringsrentene 0,25 prosent i USA, 0,1 prosent i Japan, 1 prosent i euroområdet, 0,5 prosent i Storbritannia og 0,25 prosent Sverige. Norges Bank ble imidlertid den første europeiske sentralbanken som hevet renten etter de kraftige rentenedsettelsene i forbindelse med finanskrisen. Styringsrenten ble økt med 0,25 prosentpoeng på rentemøtene i oktober og desember 2009, til 1,75 prosent.

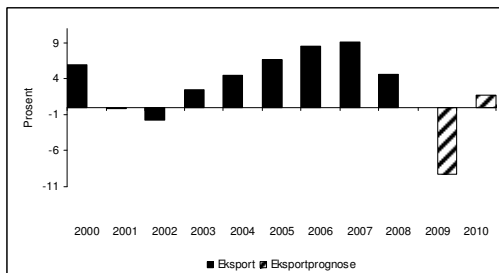
Vedvarende lave styringsrenter og lavere likviditetsrisiko presset pengemarkedsrentene ned i 2009, hovedsakelig i første halvdel. For de norske korte rentene førte forventninger om rentehevinger fra sentralbanken til en liten oppgang i andre halvår. Norske og britiske pengemarkedsrenter har økt noe siden utgangen av 2009 mens i USA og euroområdet har tilsvarende renter falt. Lavere kredittrisiko i markedene gjenspeiles i rentespreaden mellom pengemarkedsrenter og statscertifikater som avtok betydelig i første og andre kvartal, og flatet ut fra 3. kvartal 2009. Spreaden har imidlertid økt noe i euroområdet de siste par månedene.

Spreaden mellom foretaks- og statsobligasjoner avtok gjennom 2009. Fra inngangen til 2009 til utgangen av året har rentene på tyske 10-årige statsobligasjoner økt med 45 punkter, men var på samme nivå som i juni 2009. Tilsvarende norske og amerikanske renter har i samme periode økt med henholdsvis 28 og 161 punkter. Ved årsskiftet var 10-årige obligasjonsrenter i USA og Tyskland på henholdsvis 3,8 og 3,4 prosent, mens tilsvarende renter i Norge var 4,2 prosent. Fra utgangen av 2009 og frem til 12. februar 2010 har utviklingen i rentene vært fallende.

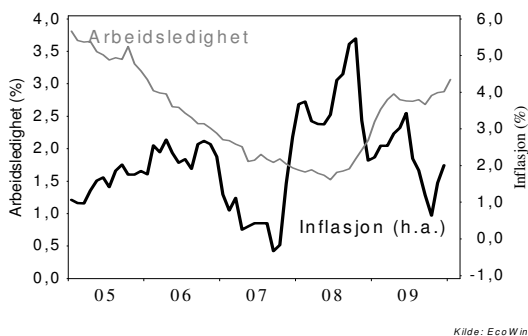
Figur 2.9: Vekst og prognoser for BNP i Norge

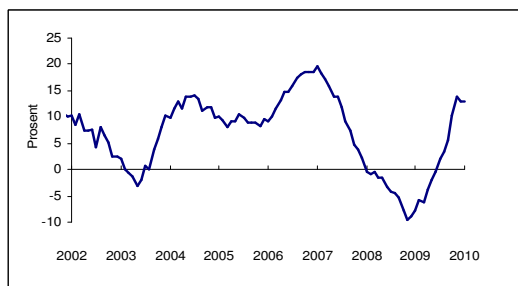
Figur 2.10: Eksport fra Fastlands-Norge. Årlig volumvekst.

Figur 2.11: Inflasjon (KPI) og arbeidsledighet

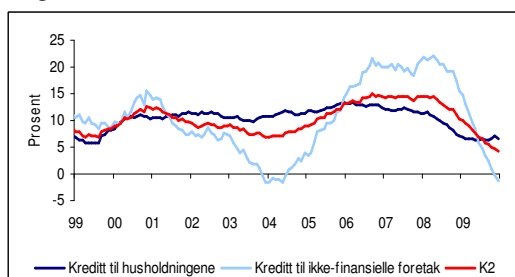

Figur 2.12: Boligprisutviklingen på 12mnd-basis

Kilde: NEF, EFF, ECON Pöyry og Finn.no

Figur 2.13: Vekst i innenlandsk kreditt

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2009 falt BNP i Norge for første gang på 20 år. Sammenliknet med de fleste andre industriland har imidlertid tilbakeslaget vært lite. Dette skyldes bl.a. en kraftig ekspansiv penge- og finanspolitikk, tiltak for å sikre finansmarkedets funksjonsevne og en gunstig næringsstruktur. BNP for Fastlands-Norge steg i 2. og 3. kvartal 2009, etter tre kvartaler med nedgang. Vekst i offentlig og privat konsum bidro særlig til oppgangen. I tillegg bidro eksporten positivt i 3. kvartal. Et markant fall i investeringene har gjennom 2009 trukket ned BNP-veksten. Flere korttidsindikatorer tyder på at aktivitetsoppgangen fortsatte i 4. kvartal.

Arbeidsledigheten holder fortsatt et relativt lavt og stabilt nivå, til tross for et markert fall i sysselsettingen. Ifølge AKU-tallene var arbeidsledigheten 3,2 prosent i november 2009, opp fra 2,9 prosent ett år før. Det tilsvarer en økning på 9 000 personer. Ledighetstallene fra NAV viser også en moderat økning, men noe større enn for AKU-tallene. Antall helt arbeidsledige personer økte med 21 700 fra desember 2008 til desember 2009 og nivået var på 2,7 prosent av arbeidsstyrken. Fra november 2008 til november 2009 falt sysselsettingen med 26 000 personer.

Prisveksten målt ved konsumprisindeksen (KPI) har avtatt gjennom 2009. Årsveksten i KPI var 2,1 prosent, ned fra 3,8 prosent i 2008. Det var prisutviklingen på norskproduserte varer og tjenester som bidro til nedgangen, mens den importerte inflasjonen trakk prisveksten opp. Dette har sammenheng med den betydelige kronesvekkelsen mot slutten av 2008. Fra desember 2008 til desember 2009 økte KPI med 2,0 prosent. Justert for avgifter og energi (KPI-JAE) økte prisene 2,4 prosent i samme periode.

Ifølge tall fra Norges Eiendomsmeglerforbund (NEF) økte boligprisene på sesongjustert basis med 2,8 prosent fra 3. til 4. kvartal i fjor. Boligprisene har gjennomgående økt i 2009, og i desember var prisene 13 prosent høyere enn året før. Innenfor markedet for næringseiendom har det vært enkelte tegn til bedring i løpet av andre halvår 2009. Aktiviteten innenfor transaksjonsmarkedet tok seg noe opp, samtidig har fallet i leieprisene på kontorer begynt å avta.

Tolv månedersveksten i innenlandsk kreditt til publikum (K2) har gjennom 2009 falt nær 6 prosentpoeng, til 4,1 prosent ved utgangen av 2009. Husholdningenes gjeldsvekst har stabilisert seg på rundt 6,7 prosent gjennom året, mens bedriftenes låneopptak falt kraftig og gikk ned 1,4 prosent ved utgangen av 2009. Publikums samlede bruttogjeld (K3) til Fastlands-Norge var 5,7 prosent ved utgangen av november 2009, ned fra 11,3 prosent ved utgangen av 2008.

3. STRUKTUREN I FINANSMARKEDET

3.1 Strukturendringer i 2009

Banker

Terra Kort AS fikk konsesjon som bank den 29. januar og ble omdannet til Terra Kortbank AS den 15. mai. Banken skal drive nettbank under markedsføringsnavnet sparesmart.no.

Den 29. januar fikk KLP konsesjon til å etablere KLP Banken AS og KLP Bankholding AS, som skal være morselskap for banken. KLP Banken AS startet bankvirksomhet 1. september.

Sauda Sparebank og Sparebanken Vest fikk tillatelse til å fusjonere den 30. september, med Sparebanken Vest som overtakende bank. Fusjonen ble gjennomført den 1. november.

Tingvoll Sparebank og Sparebanken Møre fikk tillatelse til å fusjonere den 30. september med Sparebanken Møre som overtakende bank. Fusjonen ble gjennomført den 1. november.

Den 25. september ble det kjent at Gjensidige skyter inn 866 mill. kroner i Sparebank1 SR-Bank gjennom to rettede emisjoner av egenkapitalbevis. I brev fra Kredittilsynet av 28. oktober fikk Gjensidige Forsikring BA tillatelse til å eie inntil 19,99 prosent av summen av grunnfonds- og eierandelskapitalen i SpareBank 1 SR-Bank. Ved utgangen av 2009 var Gjensidiges eierandel i Sparebank1 SR-Bank på 17,1 prosent.

I oktober kjøpte Gjensidige Bank Citibanks norske forbruksfinansieringsvirksomhet. Gjennom oppkjøpet ble Gjensidige Bank tilført 2,7 mrd. kroner i utestående forbrukslån.

Den 28. oktober fikk Warren Bank AS konsesjon til å starte avgrenset bankvirksomhet ved å tilby banktjenester til egne verdipapirkunder. Warren Bank AS eies i sin helhet av Warren AS, tidligere Warren Wicklund AS.

Kredittforetak

Etter at det i 2. halvdel av 2008 ble etablert seks kredittforetak som har tillatelse til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett, ble det etablert ytterligere ni kredittforetak i 2009: Sparebanken Øst Boligkreditt AS, Helgeland Boligkreditt AS, Fana Sparebank Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS, DnB NOR Næringskreditt AS, Gjensidige Bank Boligkreditt AS, Storebrand Eiendomskreditt AS, KLP Kommunekreditt AS og Verd Boligkreditt AS. Storebrand Kredittforetak AS skiftet navn til Storebrand Boligkreditt AS.

I tillegg fikk Nordea Eiendomskreditt AS (tidligere Norgeskreditt) og Eiendomskreditt AS tillatelse til å utstede OMF.

I februar inngikk Terra Boligkreditt distribusjonsavtale med OBOS. Som et ledd i avtalen går OBOS inn på eiersiden i Terra-Gruppen og Terra Boligkreditt. OBOS får dermed tilgang til bytteordningen mellom OMF og statspapirer.

I brev fra Finansdepartementet av 23. juni fikk KLP konsesjon til å erverve Kommunekreditt, som skiftet navn til KLP Kreditt AS den 12. august. KLP Kommunekreditt, som er eid av KLP Banken AS, ble etablert i desember. Den 26. juni kjøpte staten KLPs eierandel på 20 prosent i Kommunalbanken, slik at statens eierandel i Kommunalbanken økte til 100 prosent.

Finansieringsselskaper

Glitnir Factoring skiftet navn til Sparebank1 Factoring den 14. januar. I samme måned ble factoringavdelingen i Sparebank 1 Finans Nord-Norge AS skilt ut i selskapet Sparebanken Factoring AS. Sistnevnte selskap fusjonerte med Sparebank1 Factoring den 1. juli, med Sparebank 1 Factoring som overtakende selskap.

Den 20. mars fikk Actor Portefølje AS konsesjon som finansieringsselskap. Samtidig fikk Sparebank1 Gruppen tillatelse til å etablere datterselskapet Sparebank1 Gruppen Finans Holding AS, som er morselskap for bl.a. Actor Portefølje og Sparebank1 Factoring AS.

SEB er i ferd med å avvikle sin norske bilfinansieringsvirksomhet, Møller Bilfinans, som var eid i fellesskap med Møller Gruppen AS. Møller Gruppen AS og Volkswagen Financial Services AG har etablert et nytt finansieringsselskap, Volkswagen Møller BilFinans AS, som fikk konsesjon den 17. november.

Skadeforsikring

Bluewater Insurance ASA besluttet å avvikle sjøforsikringsvirksomheten og endret navn til Unison Forsikring ASA i februar.

Den 13. mai fikk danske Gaia Insurance A/S, som er et selskap i Alpha Group, tillatelse fra Kredittilsynet til å erverve 100 prosent av aksjene i NEMI Forsikring ASA.

Livsforsikring

Netfonds Livsforsikring AS startet opp i 1. halvår.

Verdipapirforetak

I slutten av 2008 etablerte SpareBank1 Gruppen og tidligere ansatte i Kaupthing Banks norske meglervirksomhet verdipapirforetaket Argo Securities. I 2. kvartal 2009 solgte Sparebank 1 Gruppen sin eierandel på 24,5 prosent i First Securities til de ansatte i First Securities. Dette verdipapirforetaket er nå eid med 51 prosent av Swedbank og 49 prosent av de ansatte.

Warren Wicklund Kapitalforvaltning skiftet navn til Terra Forvaltning 2. februar.

Den 2. april ervervet Terra-Gruppen AS samtlige aksjer i Orion Securities AS.

Den nye verdipapirhandelloven trådte i kraft 1. november 2007. Etter at 38 foretak fikk konsesjon som verdipapirforetak i 2008, fikk 9 verdipapirforetak konsesjon i 2009. I 2008 ble 16 konsesjoner tilbakekalt; fire av disse var knyttet til strukturendringer. I 2009 ble 11 konsesjoner tilbakekalt, hvorav to inndragelser var knyttet til strukturendring. Så langt i 2010 har ett verdipapirforetak fått konsesjon og to konsesjoner er tilbakekalt.

3.2 Strukturen i det norske finansmarkedet

Forvaltningskapitalen til DnB NOR utgjorde 35 prosent av total forvaltet i finansmarkedet ved utgangen av 2009. DnB NOR har virksomhet i alle bransjer, og konsernet er den største aktøren innenfor kredittmarkedet, livsforsikring og verdipapirforvaltning. Det svenske finanskonsernet Nordea er representert i Norge gjennom bl.a. datterbanken Nordea Bank Norge, som har datterselskapene Nordea Eiendomskreditt og Nordea Finans, samt Nordea Liv og Nordea-fondene. I tillegg inngår SpareBank 1-alliansen, KLP, Storebrand og Terra-Gruppen blant de største aktørene i finansmarkedet. KLP ble finanskonsern i 2009 da konsernet startet bankvirksomhet og kjøpte kredittforetaket KLP Kreditt (tidligere Kommunekreditt). Gjensidige er også finanskonsern etter etableringen av Gjensidige Bank i 2007 og kredittforetaket Gjensidige Bank Boligkreditt i 2009. Samlet sett har finansgruppene de største markedsandelene innenfor livsforsikring og kredittvirksomhet.

Tabell 3.1 Strukturen i det norske finansmarkedet målt i prosent av forvaltningskapital* 31.12.09

Prosent av forvaltningskapital	Kreditt-institusjoner**	Verdipapir-fond	Skade-forsikring	Livs-forsikring	Sum konsern
DnB NOR***	38	22	1	29	35
SpareBank1/Samarb. Sparebanker****	12	7	6	3	10
Nordea	11	8	0	6	10
KLP	1	9	2	28	5
Storebrand	1	8	1	26	5
Terra-Gruppen****	4	2	1	0	4
Gjensidige	0	0	29	1	1
Sum finanskonsern/allianser	68	56	40	93	69
Øvrige selskaper	32	44	60	7	31
Totalt marked****	100	100	100	100	100

* Sum gruppe er sum forvaltningskapital i de ulike bransjer og vil avvike fra konsernernes egne konsernregnskap

** Kredittinstitusjoner omfatter banker, kredittforetak og finansieringsselskaper

*** Inkl. Nordlandsbanken

**** For Sparebank 1-alliansen og Terra-Gruppen er eierbankene inkludert i markedsandelene

***** I totalt marked inngår utenlandske institusjoners filialer i Norge

Kilder: Nøkkeltall, finansdatabasen og Verdipapirfondenes Forening

Utenlandske aktører har betydelige markedsandeler i det norske finansmarkedet, både gjennom filialer og datterselskaper.

Tabell 3.2 Utenlandskeide datterselskaper og filialers markedsandeler i det norske finansmarkedet målt i prosent av forvaltningskapital* 31.12.09

Prosent av forvaltningskapital	Kreditt-institusjoner	Skade-forsikring	Livs-forsikring
Utenlandskeide datterselskaper	13	1	6
Utenlandske filialer*	13	30	0
Sum utenlandskeide	26	32	7
Norskeide institusjoner	74	68	93

* Grenseoverskridende virksomhet er ikke inkludert

** Som andel av brutto premieinntekter har utenlandske filialer en markedsandel på 42 prosent innenfor skadeforsikring

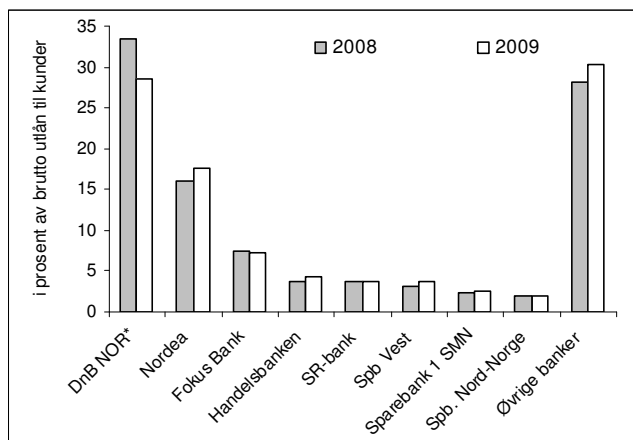
I skadeforsikringsmarkedet har det svenske skadeselskapet If og det danske selskapet Tryg-Vesta betydelige markedsandeler. I kredittmarkedet har de utlandske aktørene de siste årene vært svært ekspansive i utlånsmarkedet, og økt markedsandelen gjennom sterk utlånsvekst. Både norske og utenlandskeide kredittinstitusjoner, og da særlig de utenlandske filialene, har redusert utlånsveksten kraftig det siste året.

3.3 Strukturen i de ulike bransjer i det norske finansmarkedet

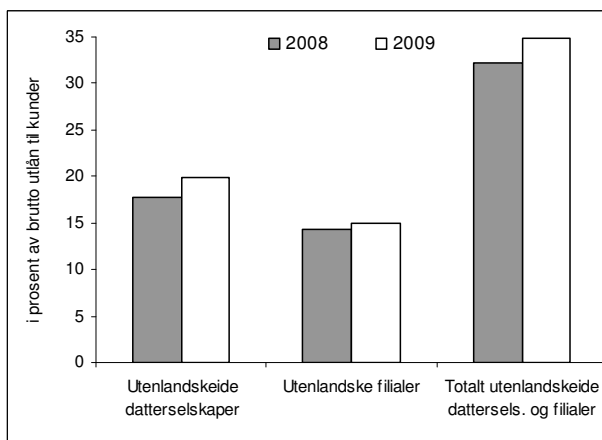
Banker

Blant de større bankene har Nordea Bank Norge og Handelsbanken økt sine markedsandeler med hhv. 1,5 og 0,5 prosentpoeng det siste året. Nordea Bank Norge har i forbindelse med en endring av virksomheten i Nordea Eiendomskreditt for en periode overført næringslån fra kredittforetaket til Nordea Bank Norge. Dette, sammen med DnB NORs overføring av boliglån til DnB NOR Boligkreditt, er med på å forklare økningen i markedsandelen for Nordea Bank Norge og for utenlandske datterselskaper i 2009. Det har også bidratt til at utenlandskeide bankers samlet sett har økt sin andel av brutto utlån med 2,7 prosentpoeng det siste året.

Figur 3.1 Markedsandeler målt i brutto utlån til kunder

Figur 3.2 Utenlandskeide bankers markedsandeler målt i brutto utlån til kunder

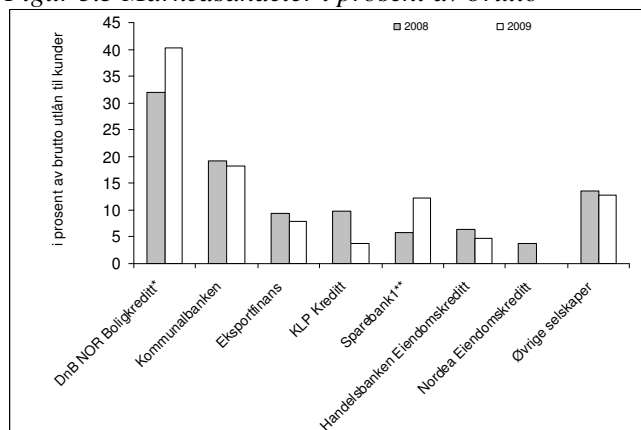

*Inkludert Nordlandsbanken, nedgangen i 2009 må sees i sammenheng med tilsvarende oppgang hos DnB NOR Boligkreditt

Kredittforetak

Ved utgangen av 2009 var det 29 kredittforetak i det norske markedet, inkludert to utenlandskeide datterselskaper og to utenlandske filialer. Ved utgangen av 2008 var det 15 kredittforetak.

Figur 3.3 Markedsandeler i prosent av brutto

* DnB NOR Boligkreditt og DnB NOR Næringskreditt

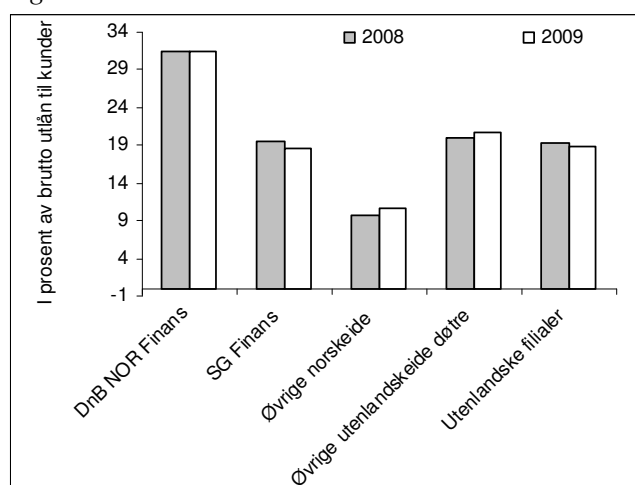
** Sparebank1 Boligkreditt, Sparebank1 Næringskreditt, BN Boligkreditt og Bolig- og Næringskreditt

DnB NOR, Eksportfinans og Kommunalbanken er de største aktørene målt i forvaltningskapital. Som andel av brutto utlån er DnB NOR, Kommunalbanken og Sparebank1-alliansen størst med en samlet markedsandel på 71 prosent. DnB NOR Boligkreditt, som er klart størst av boligkredittforetakene, har økt utlånsvolumet med 139 mrd. kroner det siste året. En rekke nye boligkredittforetak ble etablert i slutten av 2008 og i 2009.

Finansieringsselskaper

Det er om lag 50 finansieringsselskaper i det norske markedet. DnB NOR Finans og SG Finans er de største finansieringsselskapene målt som andel av brutto utlån til kunder med markedsandeler på 31 og 19 prosent. DnB NOR Finans er et datterselskap i DnB NOR-konsernet, mens SG Finans AS er et heleid datterselskap av Société Générale Group. De øvrige utenlandske aktørene, både filialer og datterselskaper, har en samlet markedsandel på 39 prosent. Øvrige norskeide selskaper har en markedsandel på 11 prosent.

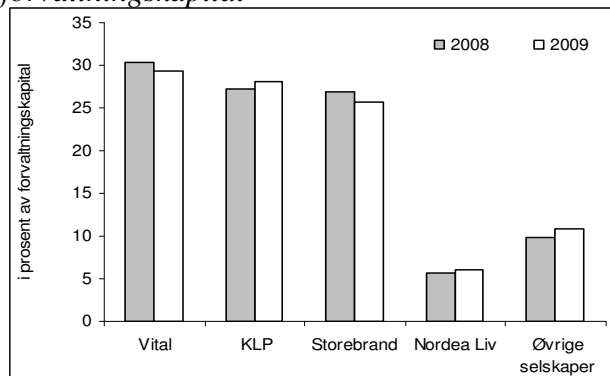
Figur 3.4 Markedsandeler målt i brutto utlån til kunder

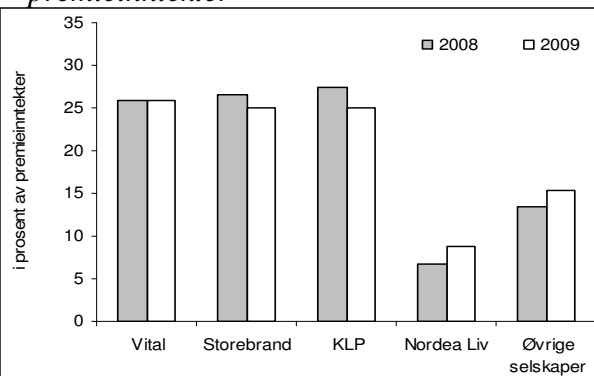
Livsforsikringsselskaper

Det er ti norskeide og to utenlandskeide livsforsikringsselskaper i det norske markedet, samt en del mindre utenlandskeide filialer.

Figur 3.5 Markedsandeler målt i prosent av forvaltningskapital

Figur 3.6 Markedsandel målt i prosent av premieinntekter*

* Inkl. flytting av premiereserve fra andre selskaper

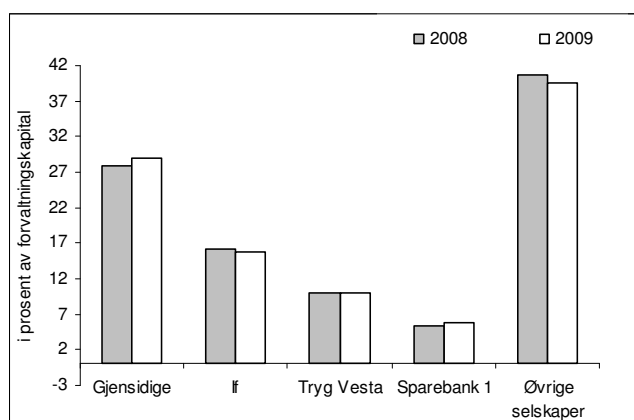
De tre største livsselskapene, Vital Forsikring, Storebrand Livsforsikring og KLP har 83 prosent av samlet forvaltningskapital. Nordea Liv har en markedsandel på 6 prosent. Blant øvrige selskaper inngår utenlandske filialer og Danica Pensjonsforsikring (eid av Danske

Bank) som har en samlet markedsandel på under 1 prosent i det norske livsforsikringsmarkedet. Nordea Liv og gruppen av øvrige selskaper har økt sin andel av premieinntektene med 2 prosentpoeng. Som andel av forvaltningskapitalen var deres økning i markedsandeler noe mindre.

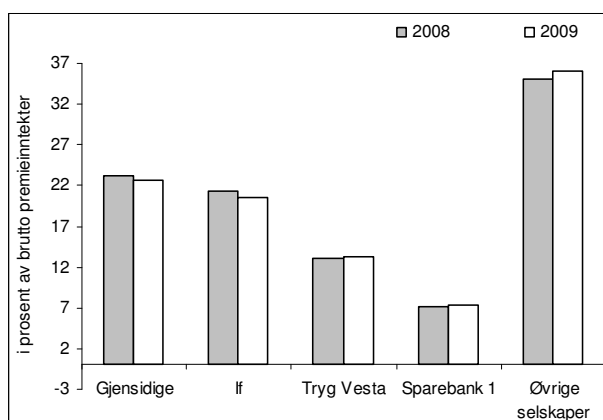
Skadeforsikringsselskaper

I skadeforsikringsmarkedet er det om lag 70 aktører som tilbyr skadeforsikring. Hoveddelen av de små skadeforsikringsselskapene er sjøforsikringsselskaper og captives. De fire største aktørene, Gjensidige Forsikring, If, Tryg Vesta og SpareBank 1 Skadeforsikring har en samlet en markedsandel på 61 prosent målt som andel av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2009. I prosent av forfalte brutto premieinntekter er deres markedsandel 64 prosent.

Figur 3.7 Markedsandeler målt i prosent av forvaltningskapital

Figur 3.8 Markedsandel målt i prosent av brutto premieinntekter

3.4 Resultatutviklingen i de største nordiske finanskonsernene

De nordiske finanskonsernene har i 2009, i takt med utviklingen i finansmarkedene gjennomgående bedre resultater fra finansinntekter. Nedskrivninger på utlån har økt hos alle konsernene, men betydelig mer for konsern med virksomhet i de baltiske land. Ved utgangen av 2009 var Nordea det største finanskonsernet i Norden med en forvaltningskapital på 4 220 mrd. norske kroner. DnB NOR var det fjerde største finanskonsernet med en forvaltningskapital på 1 823 mrd. kroner.

Tabell 3.3: Nøkkeltall for de største nordiske finanskonsernene

tall i NOK mrd.	Forvaltningskap. i mrd. kr		Res.før skatt i mrd.kr		Utånstap i prosent av utlån		EK-avkastning i %	
	31.12.2009	31.12.2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008
Nordea	4 220	3 942	25,6	21,8	0,54	0,19	11,3	15,3
Danske Bank	3 461	4 692	5,3	3,0	1,34	0,36	1,7	1,0
DnB NOR	1 823	1 832	11,0	12,0	0,67	0,33	10,6	12,4
SEB	1 869	2 270	2,7	11,3	0,92	0,30	1,2	13,1
Handelsbanken	1 719	1 952	11,1	13,9	0,21	0,11	12,6	16,2
Swedbank	1 454	1 638	-7,7	12,5	1,74	0,24	-12,5	15,2

Med unntak av Swedbank hadde de seks største nordiske finanskonsernene et positivt resultat før skatt i 2009. Egenkapitalavkastningen har falt betydelig for flere av konsernene sammenlignet med 2008. Resultatene er negativt påvirket av betydelige tap på utlån men som ble delvis motvirket av økte inntekter fra bl.a. verdipapirhandel. I løpet av året har det vært en nedgang/utflating i utlånstapene. Swedbank, Danske Bank og SEB hadde høyest utlånstap

målt som andel av utlån. For Swedbank og SEB var utlånstapene størst på engasjementer i Øst-Europa. Av Danske Banks tap er en vesentlig del knyttet til den danske og irske bankvirksomheten. Handelsbanken har de laveste utlånstapene.

Samtlige av de seks store nordiske finanskonsern har i 2009 hatt meget store inntekter i sine markedsavdelinger. Høy volatilitet og økte bid/ask spreader i markedet har gitt markedsavdelingene store inntekter. I tillegg har kundeaktiviteten knyttet til sikring av valuta og renter vært stor på grunn av usikre markedsutsikter. Spreadinngang på obligasjoner og sertifikater har også bidratt til gode resultatene. De store finanskonsernene har i stor grad gjort seg nytte av de respektive myndigheters tiltaksordninger. I løpet av 2009 har markedene blitt mer stabile. Dette har ført til at det kan bli vanskeligere å opprettholde den gode markedsinntjeningen framover. Resultatene for 4. kvartal, som var lavere enn i 3. kvartal, tyder på en slik tendens.

Tabell 3.4: Resultat (i mill.) for "markets"-avdelingene i nordiske finanskonsern

	valuta	2009				2009	2008	i % av totalresultat	
		4. kvartal	3. kvartal	2. kvartal	1.kvartal			2009	2008
Nordea	EUR	341	378	435	462	1616	845	53	25
Danske Bank	DKK	1663	3811	4733	7031	17238	3763	363	169
SEB	SEK	2492	2890	3270	3047	11699	8350	347	67
Handelsbanken	SEK	372	344	609	1276	2601	1370	19	9
Swedbank	SEK	515	387	908	1539	3349	901	-	7
DnB NOR	NOK	799	1120	1278	2134	5331	4016	48	33

Tabell 3.5: Kjernekapitaldekning

	Kjernekapitaldekning i %	
	31.12.2009	31.12.2008
Nordea	10,2	7,4
Danske Bank*	14,1	9,2
DnB NOR	9,3	6,7
SEB	12,8	8,4
Handelsbanken	9,1	8,4
Swedbank	10,4	8,4

*annen tolkning av overgangsreglene innebærer at Danske Banks kjernekapitaldekning må ses opp mot krav til kapitaldekning på 10,1 prosent (10,7 prosent i 2008), ikke 8 prosent Kilde: Kvartalsrapporter

Alle de seks største finanskonsernene har bedret sin kjernekapitaldekning fra 2008 til 2009. Flertallet av konsernene har fått tilført kapital det siste året. Bedringen i finanskonsernenes soliditet må også sees i lys av at gulvet for det risikovektede beregningsgrunnlaget har blitt senket fra 90 prosent (av en Basel I-beregning) i 2008 til 80 prosent i 2009.

4. BANKER

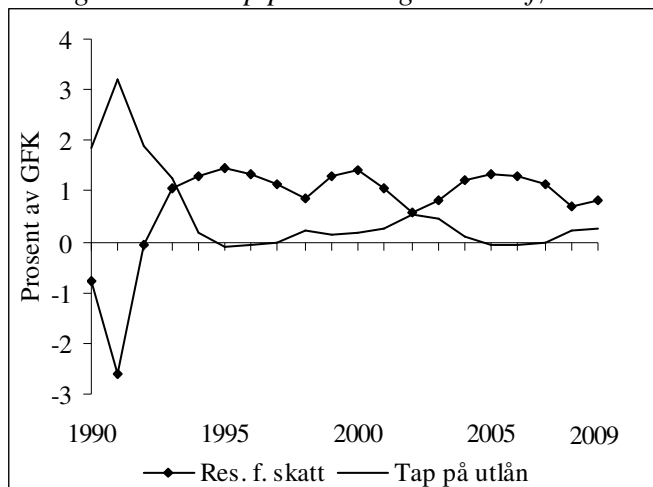
- Bedre resultat, som følge av kursgevinster på finansielle instrumenter
- Nettorenten under press – lav volumvekst og press på marginer
- Høyere utlånstap, men stabilisering mot slutten av året

Kapittelet tar for seg utviklingen i alle banker som er norske juridiske enheter, dvs. at utenlandsk eide datterbanker er inkludert i tallene. Det gis i tillegg en kort presentasjon av utviklingen i utenlandske bankfilialer i Norge. Tallene er foreløpige, og gjelder morbank. Vekstrater er 12-måneders, dersom ikke annet er oppgitt. Når resultatposter sees i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK), eller utlån, er prosentsatsene annualisert.

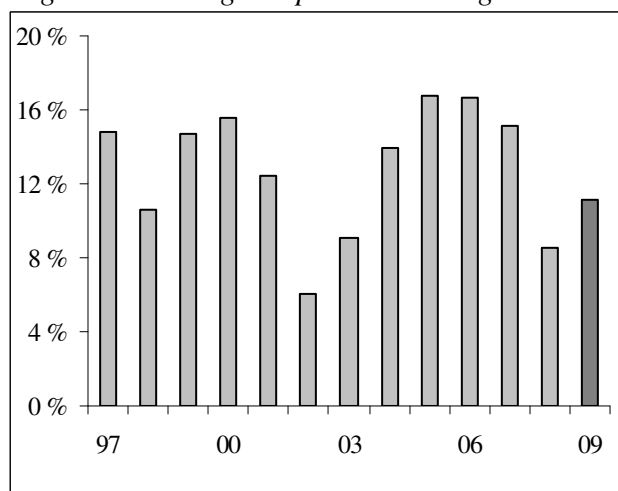
Resultatutvikling

De norske bankene, aggregert, hadde betydelig bedre resultat i 2009 sammenlignet med året før. Resultatforbedringen forklares i hovedsak av at bankene hadde høye netto kursgevinster på finansielle instrumenter, mens de i 2008 måtte regnskapsføre netto kurstap. I negativ retning trakk først og fremst betydelig høyere tap på utlån, men tapene gikk noe ned mot slutten av året.

Figur 4.1 Tap på utlån og resultat før skatt

Figur 4.2 Egenkapitalavkastning

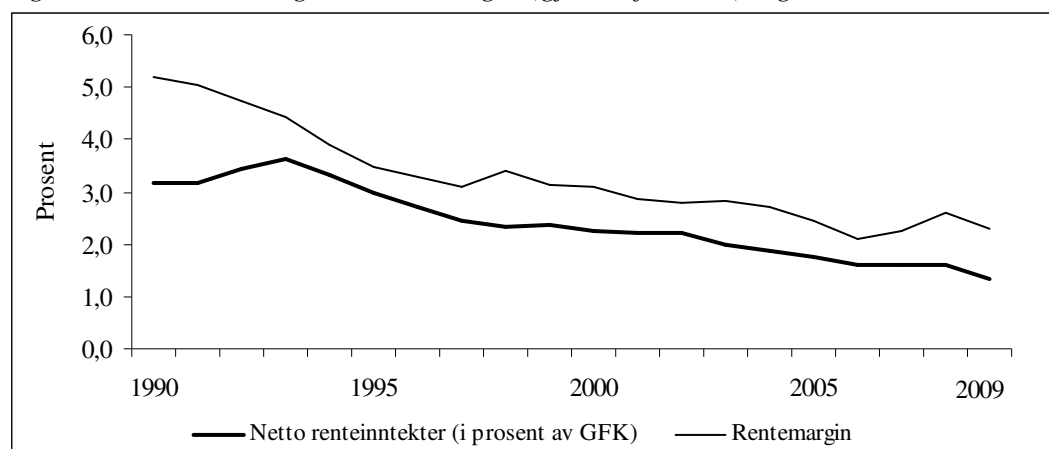
Bankenes samlede resultat før skatt var på 26,8 mrd. kroner, en økning på 7,1 mrd. kroner fra året før. I forhold til GFK innebar dette en forbedring fra 0,68 til 0,81 prosent, mens egenkapitalavkastningen steg fra 8,5 til 11,1 prosent.

Tabell 4.1 Resultat for samtlige norske banker

	2009		2008	
	Mill. kr.	i % GFK	Mill. kr.	i % GFK
Netto renteinntekter	44 345	1,35	45 377	1,58
Andre inntekter	24 905	0,76	10 928	0,38
herav netto kursgev. oml.midler/fin.eiend. vurdert til virkelig verdi	11 541	0,35	-1 227	-0,04
Andre kostnader	33 895	1,03	30 507	1,06
herav lønn og personalkostnader	17 106	0,52	15 900	0,55
Resultat før tap på utlån	35 355	1,07	25 798	0,90
Bokførte tap på utlån	8 874	0,27	5 863	0,20
Gev/tap verdipapirer lang sikt	159	0,00	-281	-0,01
Verdifall på ikke fin.ei. og ei. ikke vurdert til virkelig verdi	-127	0,00	-28	0,00
Resultat før skatt	26 767	0,81	19 682	0,69
Skattekostnad	7 675	0,23	5 960	0,21
Resultat etter skatt	19 091	0,58	13 722	0,48
Egenkapitalavkastning	11,1		8,5	

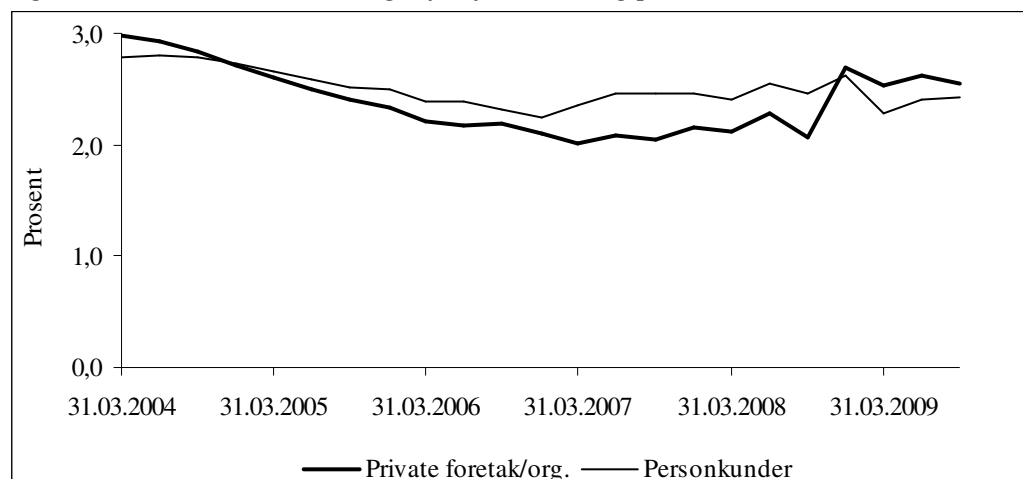
Økningen i forvaltningskapital var betydelig høyere enn økningen i netto renteinntekter, noe som gjorde at nettorenten sank markert i forhold til GFK, fra 1,58 til 1,35 prosent av GFK. Noe av årsaken til svekkelsen er at bankene i 2009 ble avkrevd full avgift til Bankenes Sikringsfond, mens de kun ble avkrevd en tredjedel av normal avgift i 2008. Økningen i sikringsfondsavgift var om lag på 1 mrd. kroner, og tilsvarte om lag 3 basispunkter i forhold til GFK.

Figur 4.3 Utviklingen i rentemargin (gj.snitt for året) og netto renteinntekter

Rentemarginen, forskjellen mellom gjennomsnittlig utlåns- og innskuddsrente, var relativt stabil gjennom 2009, men noe lavere enn ved utgangen av 2008. Fallet i markedsrenter etter tredje kvartal 2008 gjorde at utlånsmarginen økte markert, som følge av tidsetterslep i bankenes rentesetting. I andre halvår 2009 sank så utlånsmarginen betydelig, men den lå fremdeles klart høyere enn i de tre årene før finansuroen. Bankenes innskuddsmargin viste en motsatt utvikling, var negativ ved utgangen av 2008, og ble liggende lavt gjennom hele 2009. Total rentemargin for norske banker var 2,37 prosent ved utgangen av fjoråret, etter en nedgang i siste kvartal på 9 basispunkter.

Figur 4.4 Total rentemargin for foretaks- og personkunder

I perioden 2005 til 2008 lå bankenes totale rentemargin på private foretakskunder lavere enn rentemarginen på personkunder. Gjennom 2009 var rentemarginen på bedriftskunder igjen høyere enn på personkunder, men forskjellen var synkende mot slutten av året. Utlånsmarginen til bedriftskunder var 2,00 prosent ved utgangen av året. Dette var en nedgang på 41 basispunkter i andre halvår, og 100 basispunkter lavere enn ett år tidligere.

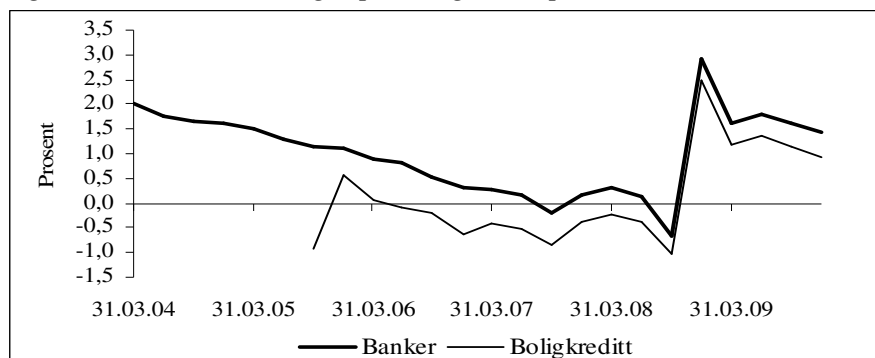
Overføring av boliglån fra bank til boligkredittforetak – Effekt på nøkkeltall

Ved utgangen av 2009 utgjorde bankenes utlån til personkunder 874 mrd. kroner, nær uendret sammenlignet med omfanget for fire år siden. Årsaken til den manglende veksten i personlån i bankenes balanser er overføringene av utlån til kredittforetak med konsesjon til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett. Inkluderes boligkredittforetakene i morbankenes utlånstall hadde personlånene økt med 49 prosent de siste fire årene. Flytting, evt. formidling, av lån til boligkredittforetakene medfører at netto renteinntekter fra disse lånene ikke fremkommer i bankenes nettorente. Bankene mottar i stedet andre inntekter fra kredittforetakene, i hovedsak regnskapsført som netto provisjonsinntekter og eventuelt utbytte. Alt annet like vil dermed bankenes nøkkeltall for nettorente vise svakere utvikling som følge av denne flyttingen av boliglån.

Bankenes bruk av bytteordningen med staten det siste, drøye, året har ytterligere en effekt på utviklingen i bankenes nettorente, når denne ses i forhold til GFK. Totalt har de norske bankene blitt tildelt i underkant av 200 mrd. kroner i bytteordningen. Bruk av bytteordningen medfører at bankenes balanser "blåses opp", i og med at bankene får en gjeldspost overfor staten samtidig med tilførte statskasseveksler på aktivasisiden. Når forvaltningskapitalen øker vil også den beregnede gjennomsnittlige forvaltningskapital øke. Når nøkkeltall ses i forhold til GFK vil derfor bruken av bytteordningen medføre at nøkkeltallene, alt annet like, fremstår som lavere enn de ville vært uten bytteordningen. Oppblåsningen av bankenes balanser forklarer om lag 6 basispunkter av reduksjonen i nettorente i prosent av GFK det siste året.

Som følge av begrensningene på belåningsgrad for lån som er grunnlaget for obligasjoner med fortrinnsrett er det i stor grad de best sikrede lånene som er overført til boligkredittforetakene. Dette har medført at bankenes rentemargin på boliglån ligger noe høyere enn rentemarginen i boligkredittforetakene. De siste kvartalene har marginforskjellen vært om lag 0,4 til 0,5 prosentpoeng.

Figur 4.5 Rentemargin på boliglån til personkunder

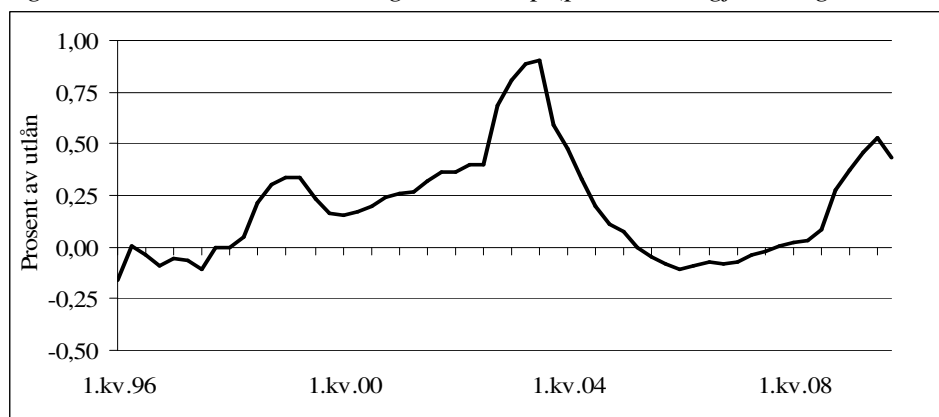
Andre inntekter var på 25 mrd. kroner i 2009, mot kun 11 mrd. kroner året før. Hovedforklaringen på den kraftige forbedringen var gode kursgevinster på finansielle instrumenter, mens finansuroen i 2008 medførte at bankene måtte regnskapsføre netto kurstap. Utgang i kredittspreader i 2008 førte særlig til store (i hovedsak urealiserte) kurstap på rentepapirer. Kursutviklingen på verdens aksjebørser medførte også betydelige netto kurstap på aksjer, selv om norske banker bare i beskjeden grad er direkte eksponert mot aksjemarkedet. Gjennom 2009 kunne bankene derimot vise betydelige kursgevinster på begge typer verdipapirer, ettersom kredittspreadene gikk inn (om enn ikke til nivåene fra før finansuroen startet) og aksjemarkedene utviklet seg positivt.

Bankenes netto provisjonsinntekter økte svakt i 2009, med 4 prosent, etter en markert nedgang året før. Noe av økningen skyldes inntekter fra boligkredittforetakene.

Driftskostnadene steg med 11 prosent fra året før, men dette ga likevel en viss reduksjon i forhold til GFK. Lønnskostnadene isolert steg med 8 prosent, mens administrasjonskostnadene gikk ned med 3 prosent. Bankenes samlede kostnad/inntektsforhold, eksklusiv kursgevinster på finansielle instrumenter steg fra 53,0 til 58,7 prosent.

Den svært gunstige tapssituasjonen i årene 2004-2007 var en viktig forklaringsfaktor til de gode resultatene bankene kunne vise disse årene. Mot slutten av 2008 økte utlånstapene derimot markert. Utover i 2009 stabiliserte tapene seg, på et noe lavere nivå enn i fjerde kvartal 2008, og viste en viss reduksjon mot slutten av året. For året som helhet tilsvarte tapene 0,43 prosent av utlånsmassen, mot 0,28 prosent ett år tidligere.

Figur 4.6 Fire kvartalers glidende tap (prosent av gj.snittlige brutto utlån til kunder)

Overføringene av boliglån med lav risiko til boligkredittforetak fører til at den gjenværende porteføljen i bankene har en høyere gjennomsnittlig risiko. Tapsnivået i bankene vil derfor, alt annet like, være høyere enn når boliglånene lå i bankens egne balanser. Dersom boligkredittforetakenes tap og utlånsvolum inkluderes i bankene ville tapsnivået i 2009 vært om lag 9 basispunkter lavere.

Balanseutvikling

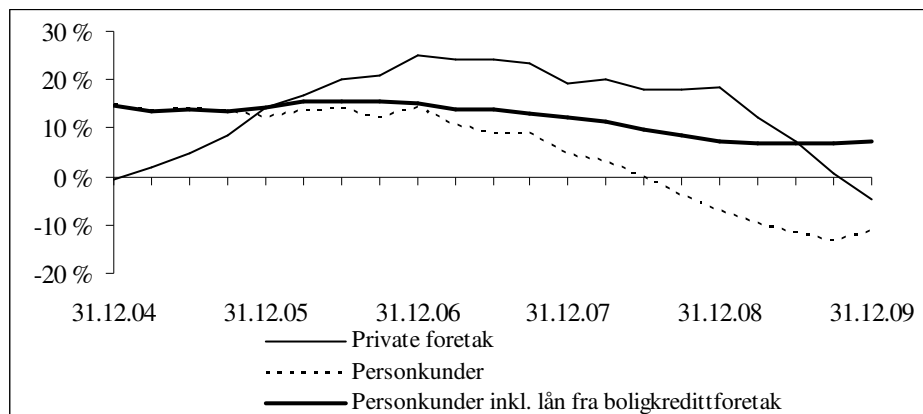
Brutto utlån til kunder var 9,7 prosent lavere enn ett år tilbake, i hovedsak som følge av fortsatte store overføringer av utlån med pant i bolig til OMF-foretak. Inkluderes boligkredittforetakene i bankenes kundeutlån var det en marginal positiv utlånsvekst siste år, på 0,3 prosent.

Tabell 4.2 *Balanseposter for samtlige norske banker*

	31.12.09	31.12.08	
	Mill.kr.	Mill.kr.	vekst i %
Forvaltningskapital	3 196 041	3 176 754	0,6
Brutto utlån til kunder	1 968 369	2 178 955	-9,7
..herav brutto utlån vurdert til amortisert kost	1 798 328	1 976 999	-9,0
Tapsnedskrivninger på utlån vurdert til amortisert kost	15 871	11 077	43,3
herav individ. tapsnedskr.	8 594	6 168	39,3
herav gruppenedskrivning	7 277	4 909	48,2
..herav brutto utlån vurdert til virkelig verdi	170 042	201 956	-15,8
Justering av virkelig verdi som følge av markedsrisiko	313	844	
Justering av virkelig verdi som følge av kredittrisiko	25	1	
Innskudd fra kunder	1 365 343	1 378 092	-0,9
Gjeld ved utst. av verdipapirer	646 889	793 391	-18,5
Brutto misligholdte lån	26 558	16 944	56,7
Netto misligholdte lån	18 272	12 044	51,7
Tapsnedskr. i % av brutto utlån vurdert til amortisert kost	0,5	0,6	
Gruppenedskr. i % av br. utlån vurdert til amortisert kost	0,4	0,2	
Brutto misligh. lån i % av totale brutto utlån	1,3	0,8	
Netto misligh. lån i % av netto utlån	0,9	0,6	
Innskuddsdekning	69,4 %	63,2 %	

Veksten i utlån påvirkes også av valutasvingninger., idet utlån i valuta regnes om til norske kroner i bankenes balanse. I andre halvår 2008 svekket den norske kronen seg betydelig mot både amerikanske dollar og Euro, noe som bidro til å holde nominell utlånsvekst oppe i 2008. Utover i 2009 styrket derimot kronen seg. Utlån til utenlandske foretak, som er mest utsatt for denne valutaeffekten, gikk dermed fra en årsvekst på 68 prosent ved utgangen av 2008, til en reduksjon på 19 prosent i utlånsvolum ved utgangen av 2009. Utlånene til denne kundegruppen utgjorde 12 prosent av de samlede kundeutlån i norske banker.

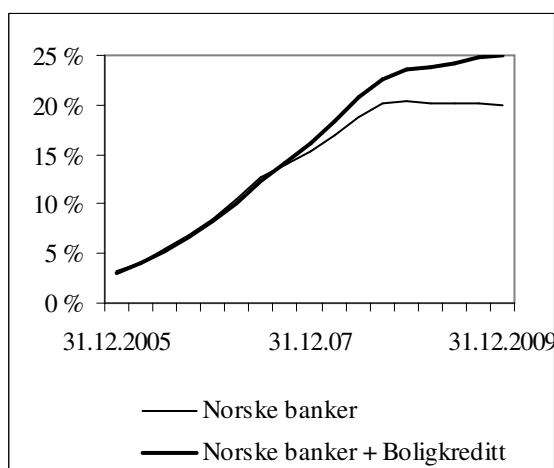
Figur 4.7 Utlånsvekst til personkunder og private foretak¹

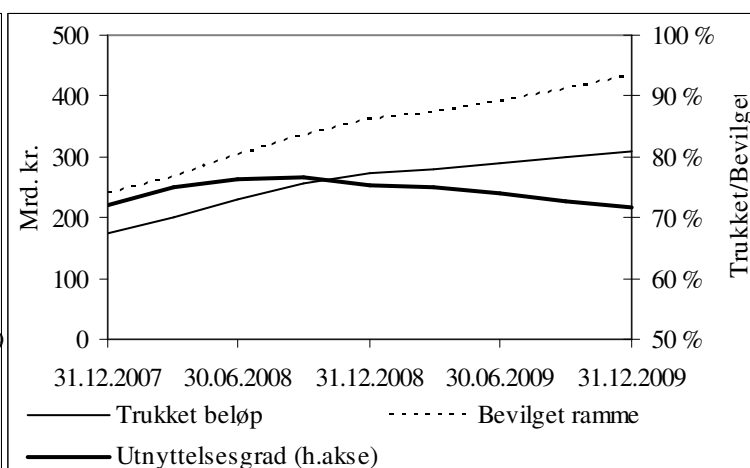
Bankenes utlån til innenlandske private foretak var ved årsskiftet 4,6 prosent lavere enn ett år tidligere. Utlånsvolumet sank i hvert av de fire siste kvartalene. Utlån til personkunder sank med 11,3 prosent siste år, hovedsakelig som følge av overføringer av lån til boligkredittforetak. Bankenes samlede utlånsvekst til personkunder dersom boligkredittforetakene tas med var 7,3 prosent, hvor vekstraten hadde økt marginalt de tre siste kvartalene. Overføringen av godt sikrede boliglån til kredittforetak bidrar til at den gjenværende del av bankenes utlånsportefølje har høyere gjennomsnittlig risiko.

De siste tre årene har det særlig vært en sterk vekst for rammelån med pant i bolig, i form av produkter som Boligkreditt, Fleksilån e.l. Den sterke veksten har flatet noe ut de siste kvartalene, og rammelån utgjorde 25 prosent av bankenes totale boliglån pr. 31.12.2009 (inkludert utlån i boligkredittforetak). I figur 4.9 vises utviklingen i bevilget og trukket beløp på rammelån med pant i bolig til personkunder (banker og boligkredittforetak). Det fremgår at den gjennomsnittlige utnyttelsesgraden har sunket svakt de siste to årene, til 72 prosent ved årsskiftet.

Figur 4.8 Rammelåns andel av lån med pant i bolig

Figur 4.9 Utnyttelsesgrad på rammelån

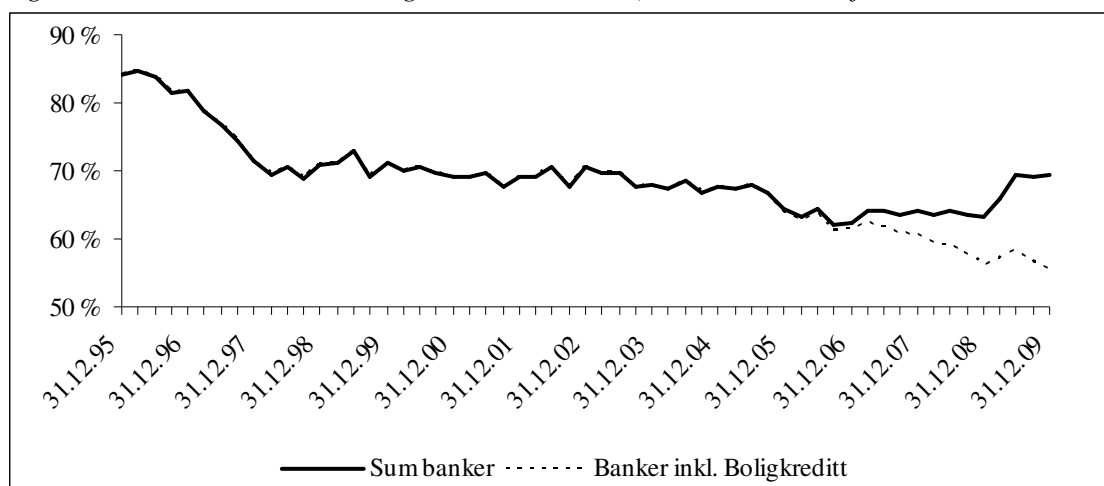
¹ Personkunder: Lønnstakere, pensjonister, trygdede mv (sektor 810)

Private foretak: Norske private og personlige foretak/organisasjoner, pers. næringsdrivende (sektor 710-790)

Ved siste årsskifte rapporterte bankene et misligholdsnivå på 1,3 prosent av utlån, noe som var et halvt prosentpoeng høyere enn ett år tidligere. Økningen forklares til dels av at definisjonen av mislighold ble endret fra og med utgangen av 2009. Tidligere skulle et engasjement defineres som misligholdt senest 90 dager etter ikke betalt forfall, evt. overtrekk av kreditt, mens den nye rapporteringen innebærer at engasjementer skal rapporteres som misligholdt senest 30 dager etter forfall/overtrekk. Denne endringen medfører, alt annet like, at nivået på misligholdte engasjementer vil være høyere enn det institusjonene viste før endringen i rapportering. Til sammenligning var nivået 1,1 prosent ved utgangen av tredje kvartal 2009.

I andre halvår 2009 var det en markert nedgang i innskudd fra kunder. Nedgangen kom først og fremst for innskudd fra personkunder, som ble redusert med nær 3 prosent fra utgangen av juni til utgangen av desember. Innskudd fra bedriftskunder var nær uendret i andre halvår. For året som helhet var det derimot en klar reduksjon i innskudd fra bedrifter, særlig fra utenlandske foretak. Innskuddsnedgangen fra utenlandske foretak er påvirket av utviklingen i kronekursen. I 2009 hadde bankene en total reduksjon i innskudd fra kunder på 0,9 prosent. Innskuddsdekningen av utlån steg likevel med drøyt 6 prosentpoeng, til 69,4 prosent, i hovedsak som følge av bankenes flytting av lån fra egen balanse over til OMF-foretak.

Figur 4.10 Innskuddsdekning i norske banker (kundeinnskudd ift. br. utlån til kunder)

Soliditet

Soliditeten i norske banker ble styrket i 2009. En vesentlig del av overskuddet i 2009 er holdt tilbake. Sammen med emisjoner i markedet og tilførsel av kapital fra Statens finansfond har bankenes kjernekapitaldekning økt sammenlignet med utgangen av 2008.

IRB - morbank

Syv norske banker tillatelse til å anvende interne målemetoder (IRB). IRB-bankene (morbank) har samlet en kjernekapitaldekning på 9,1 prosent, en økning på 1,6 prosentpoeng sammenlignet med ett år tidligere. SpareBank 1 Midt-Norge og Sparebanken Vest benyttet Statens finansfond til å styrke kapitalen, mens DnB NOR og SpareBank 1 SR-bank hentet kapital i markedet etter som markedene fungerte bedre utover høsten 2009. For å hindre utilsiktet store reduksjoner i kapitalkravet for IRB-banker er det i en overgangsperiode fastsatt nedre grenser for kapitalkravet basert på tidligere regelverk (Basel I). I 2009 var dette ”gulvet” på 80 prosent av Basel I-kravet, et gulv som videreføres i 2010 og 2011. Både

endring i "gulv" og reduksjon i beregningsgrunnlaget har også bidratt til noe av økningen i kjernekapitaldekningen.

Standardmetode - morbank

Øvrige banker benytter standardmetoden for beregning av kapital. Gjennomsnittlig kjernekapitaldekning for banker med forvaltningskapital over 10 mrd. kroner økte med 2,6 prosentpoeng til 12,6 prosent ved utgangen av 2009. For de minste bankene økte kjernekapitaldekningen med 1 prosentpoeng til 17,2 prosent i samme periode. Flere av de mellomstore og mindre bankene styrket kapitalen gjennom kapital fra Statens finansfond.

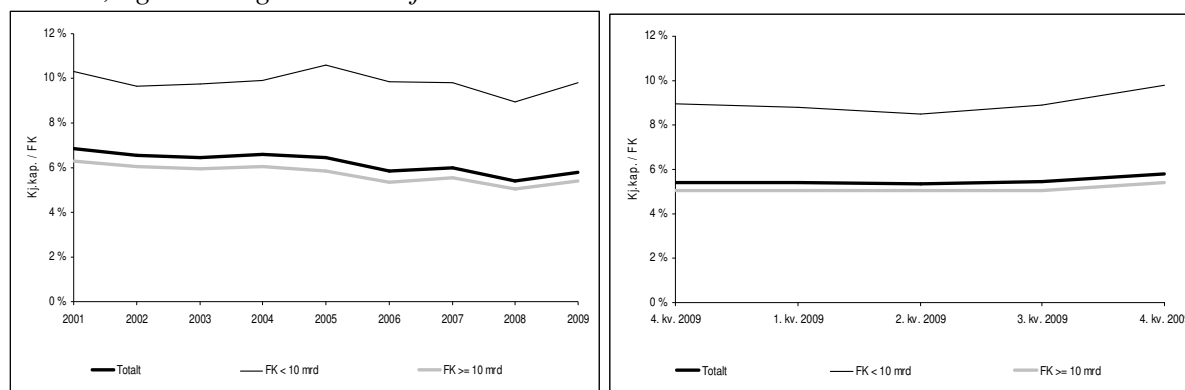
Tabell 4.3 *Kapitaldekning for banker som benytter standardmetoden - morbank*

	Kjernekapitaldekning			Kapitaldekning		
	31.12.2009	30.09.2009	31.12.2008	31.12.2009	30.09.2009	31.12.2008
Banker over 10 mrd. i FK	12,6 %	10,7 %	10,0 %	14,5 %	12,7 %	11,8 %
Banker under 10 mrd. i FK	17,2 %	15,8 %	16,2 %	18,5 %	16,9 %	17,2 %
Alle standardmetodebanker	14,3 %	12,6 %	12,2 %	16,0 %	14,2 %	13,7 %

Alle tall for kapitaldekning ved utgangen av 2009 er foreløpige da tallene ikke er revidert og årsoppgjørdisposisjoner ikke er endelig vedtatt

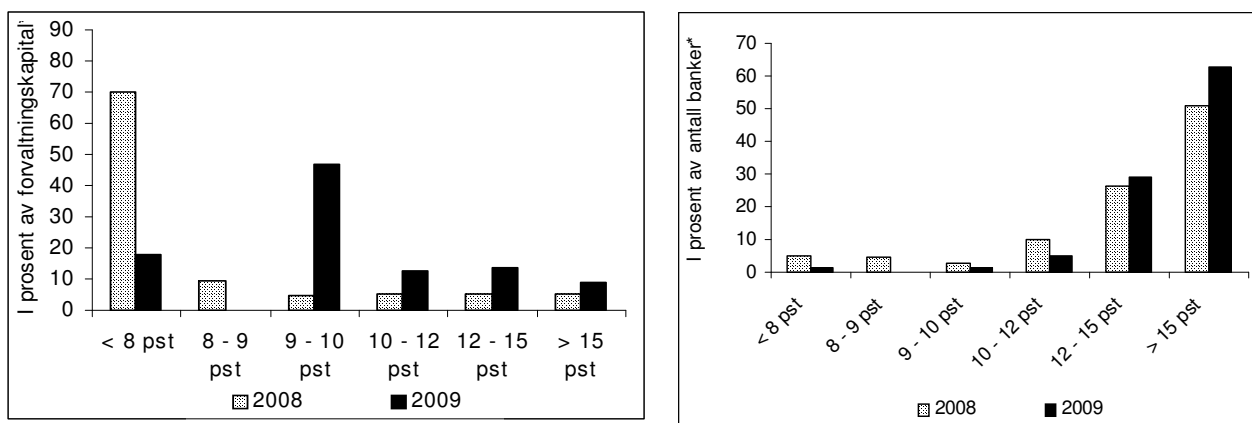
Figur 4.11 viser utviklingen i kjernekapitalen i prosent av uvektet balanse (forvaltningskapital). For hoveddelen av bankene (morbank) har kjernekapitalen utgjort en relativt stabil andel av forvaltningskapitalen over tid, med noe økning det siste kvartalet. Samlet for alle bankene var kjernekapital som andel av forvaltningskapitalen 5,8 prosent ved utgangen av 2009.

Figur 4.11 (alle tall pr. 4. kvartal) og 4.12: Kjernekapital som andel av forvaltningskapital over tid, og utviklingen de siste fire kvartalene - morbank

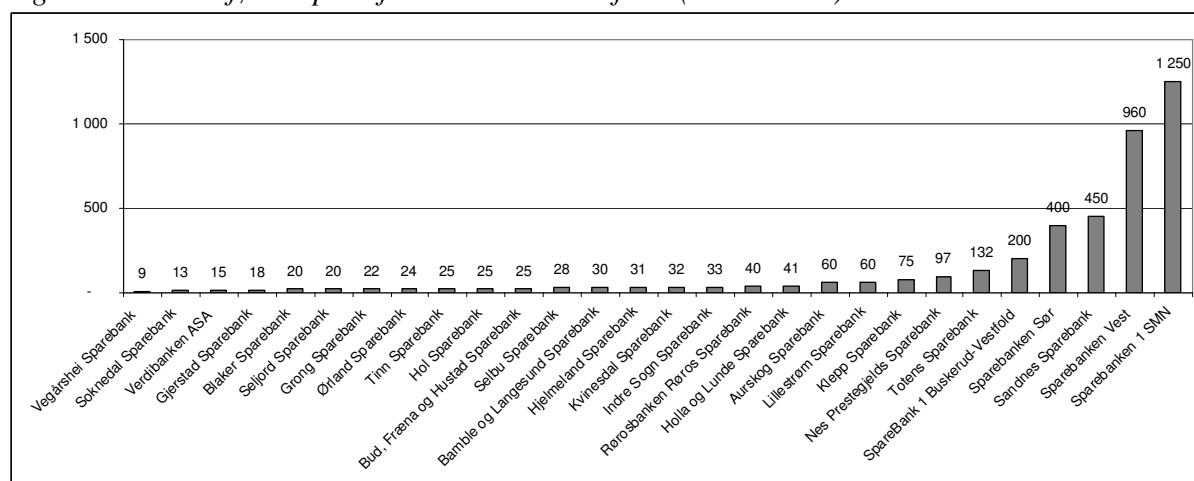
Kun 2 banker hadde kjernekapitaldekning under 8 prosent ved utgangen av 2009. Målt i forhold til forvaltningskapital var andelen med kjernekapitaldekning under 10 prosent 65 prosent. Spredningen i figurene under viser at det er de største bankene som har lavest kjernekapitaldekning.

Figur 4.13 og 4.14: Forvaltningskapital og antall banker fordelt etter kjernekapitaldekning

Statens finansfond har til formål å bidra midlertidig med kjernekapital til norske banker for å styrke bankene og sette bankene bedre i stand til å opprettholde normal utlånsvirksomhet. Under følger en oversikt over hvem som har fått tilført kapital gjennom Statens finansfond. Bankene har kun fått tilført kapital i form av fondsobligasjoner. Nes Prestegjelds Sparebank mottok også preferansekapital.

Figur 4.15 Tilført kapital fra Statens Finansfond (mill.kroner)

Kilde: Statens Finansfond

Likviditet

Utover i 2. halvår 2009 syntes det norske obligasjonsmarkedet å ha normalisert seg etter uroen høsten 2008 og emisjonsmarkedet fungerte igjen godt som finansieringskilde for bankene. Et hovedtrekk ved markedet var imidlertid endringen i prisbildet for alle kategorier banker, dvs. banker av ulik størrelse og med ulik "rating"². Den korte finansieringen (ett år eller kortere) ble billigere allerede i løpet av 1. halvår 2009 etter den sterke marginøkningen høsten 2008. På slutten av 2009 ble slike papirer omsatt på nivåer godt under hva som ble observert sommeren 2007, dvs. under Nibor for de fleste bankene (med unntak av små banker med dårligere rating). I løpet av 2. halvår 2009 ble også bankenes lange finansiering markert billigere enn den var høsten 2008 og ved årsskiftet, men for denne typen lån var omsetnings-

² Det siktes her til de verddivurderingene som DnB NOR og andre større nordiske banker foretar og publiserer.

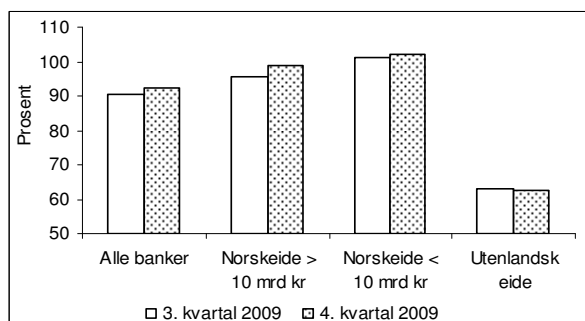
nivåene fortsatt godt over nivået to og et halvt år tidligere. Følgelig var det også på slutten av 2009 fortsatt langt dyrere for bankene å hente inn lang finansiering (3 til 10 år) enn det var før uroen i markedet startet. Et annet trekk ved de siste månedene av 2009 var at selv om innlån i utenlandsk valuta igjen var mulig for norske banker, var lån direkte i norske kroner i hovedsak billigere enn finansiering i utenlandsk valuta med valutabytteavtale over i norske kroner. De største norske bankene er imidlertid avhengige av en utenlandsk investorbase. Selv om bankene utover i 2009 kunne ta opp lån i utenlandske markeder, var dette betydelig dyrere enn før finanskrisen.

OMF-bytteordningen ble innført som en del av regjeringens tiltakspakke i oktober 2008. Siste auksjon i bytteordningen ble avholdt 19. oktober 2009. Siden ordningen ble innført har det vært gjennomført 24 auksjoner, med totalt tildelt volum på 230 mrd. kroner. Bytteordningen har hatt en ramme på 350 mrd. kroner. Norges Bank hevet gradvis minsteprisen i siste halvdel av 2009, og prisen i de siste auksjonene var tilnærmet lik markedspris. Det var betydelig færre banker som deltok i de siste auksjonene, og de to siste auksjonene som var planlagt i november og desember 2009 ble avlyst. Mindre interesse for å delta i bytteordningen kan tyde på at markedet hadde normalisert seg i de siste månedene av 2009. OMF-bytteordningen skal være i beredskap gjennom 2010, noe flere banker har uttrykt at de ser på som positivt.

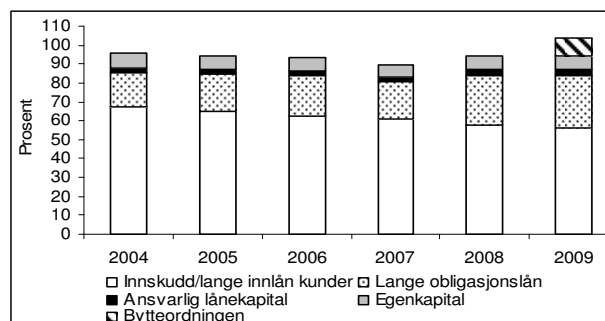
Finanstilsynet utarbeider en likviditetsindikator, som viser forholdet mellom langsiktig finansiering (kundeinnskudd, obligasjonslån, gjeld til kredittinstitusjoner, ansvarlig lånekapital og EK) og illikvide eiendeler. I beregningen av likviditetsindikatoren er det tatt høyde for bankenes eierandeler i boligkredittforetakene, i andre banker og i øvrige kredittforetak. Det er også tatt hensyn til de statlige finansieringstiltakene, både ordningen med pantsetting av verdipapirer i Norges Bank knyttet til lange F-lån og OMF-bytteordningen. Ved utgangen av 4. kvartal 2009 utgjorde langsiktig finansiering for bankene samlet 93 prosent av illikvide eiendeler.

Nedgangen i utlån til kunder, på grunn av overføringer til boligkredittforetak, gir utslag i en høyere innskuddsdekning for bankene. Innskudd fra kunder som andel av brutto utlån til kunder i banker og boligkredittforetak utgjorde 56 prosent ved utgangen av 2009³. For banker og boligkredittforetak utgjorde finansieringen fra OMF-bytteordningen 9 prosent av brutto utlån til kunder. Bankenes samlede utenlandsgjeld utgjorde 795 mrd. kroner ved utgangen av 4. kvartal 2009. Det er hovedsakelig de største bankene som har utenlandsgjeld.

Figur 1: Langsiktig finansiering (likviditetsindikator 1)

Figur 2: Div. lang finansiering i prosent av brutto utlån til kunder, banker og boligkredittforetak

Bankenes totale kundeinnskudd har gjennom 2009 endret seg lite for de fleste av bankene,

³ Fratrullet finansiering i bytteordningen som føres som innlån/innskudd fra staten.

mens store kundeinnskudd (over 2 mill. kroner) har endret seg noe mer i løpet av året. For de største norske bankene har kundeinnskuddene gjennom 2009 i hovedsak vært stabile eller økt noe.

Filialer av utenlandske banker i Norge

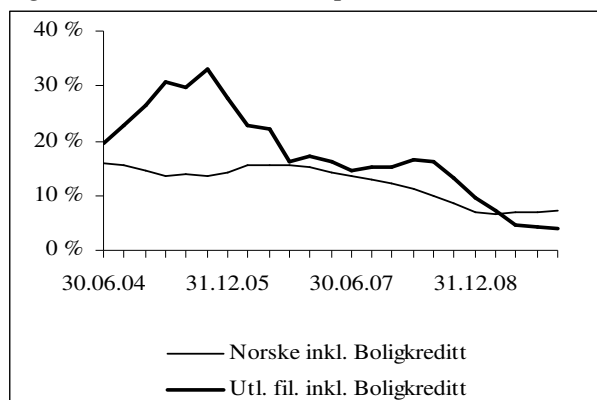
Elleve utenlandske banker er representert med bankfilialer i Norge. Samlet stod filialene for 15 prosent av totale utlån til kunder fra banker.

Tabell 4.4 Resultat i utenlandske bankers filialer i Norge

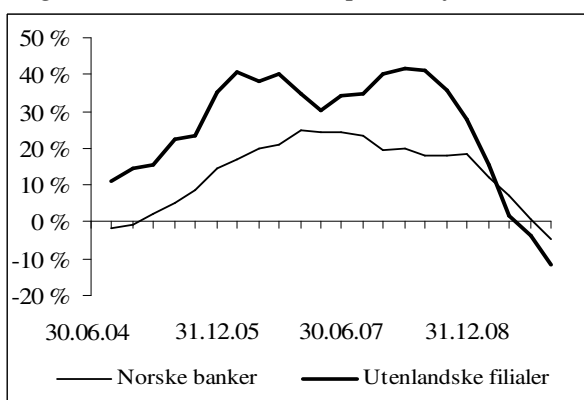
	Utenlandske bankers filialer			
	2009		2008	
	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK
Netto rente	8 074	1,30	7 097	1,19
Andre inntekter	3 354	0,54	2 578	0,43
herav kursgevinster	1 581	0,25	112	0,02
Andre kostnader	5 587	0,90	5 166	0,87
herav lønn og admin.kost.	3 519	0,57	3 725	0,63
Driftsres. før tap	5 841	0,94	4 509	0,76
Bokførte tap	1 766	0,28	1 067	0,18
Gev./tap VP lang sikt, Nedskrivn.	60	0,01	553	0,09
Resultat av ord.drift f.skatt	4 135	0,67	3 995	0,67
	Vekst			
Forvaltningskapital	570 627	-21,9 %	730 303	
Brutto utlån til kunder	349 780	-4,6 %	366 502	
Innskudd fra kunder	173 027	16,2 %	148 882	

De utenlandske bankfilialene hadde i lang tid en betydelig høyere utlånsvekst enn de norske bankene, for lån både til personkunder og næringslivskunder. Etter andre kvartal 2008 sank filialenes utlånsvekst til personkunder markert, til den ved utgangen av første halvår 2009 var kommet lavere enn veksten i de norske bankene. Tilsvarende utvikling var det for utlån til næringslivskunder, hvor oppbremsingen var enda mer markert. De fire siste kvartalene hadde utlån til næringslivskunder sunket, og gitt en negativ årsvekst på -11,7 prosent ved siste årsskifte.

Figur 4.16 Utlånsvekst til personkunder

Figur 4.17 Utlånsvekst til private foretak

5. FINANSIERINGSFORETAK

5.1 Kredittforetak

- Stabil resultatutvikling når Eksportfinans holdes utenfor
- Overføring av utlån fra banker til boligkredittforetak påvirker fortsatt utlånsveksten

Foreløpige resultat- og balansetall omfatter 25 kredittforetak hvorav 15 er boligkredittforetak. Boligkredittforetakene gis en egen omtale avslutningsvis.

Resultat

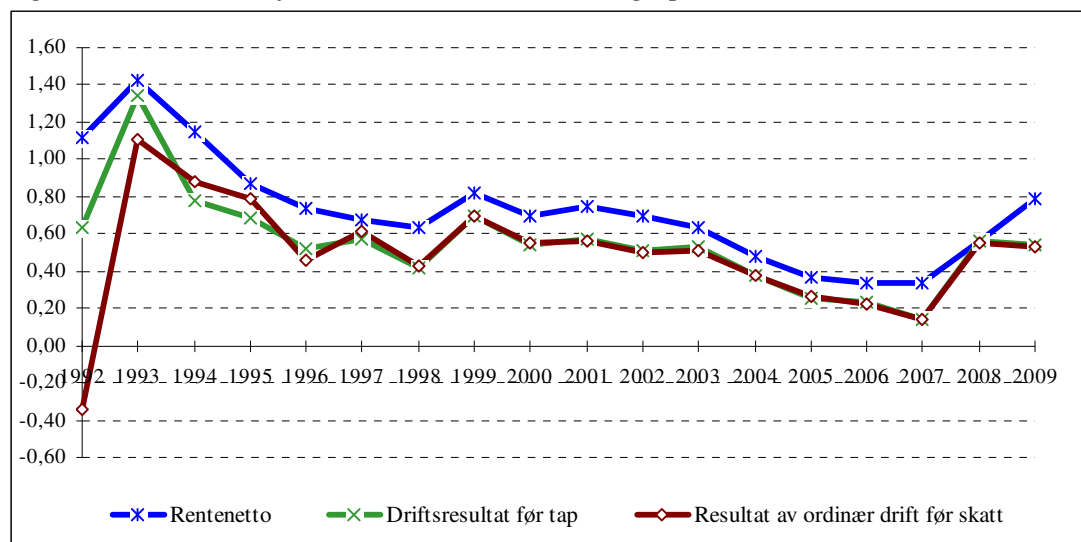
Kredittforetakenes resultat (uten Eksportfinans) viste en liten nedgang fra 2008.

Egenkapitalavkastningen har falt fra 13,5 til 11,9 prosent. Det har vært en sterk økning i netto renteinntekter som følge av overføring av boliglån fra banker. Kredittforetakenes bokførte tap ligger fortsatt på et lavt nivå.

Tabell 5.1.1 Resultatposter (uten Eksportfinans)

	2009		2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	6 110	0,79	2 816	0,56
Andre inntekter	-625	-0,08	801	0,16
herav kursgevinster	-192	-0,02	762	0,15
Andre kostnader	1 292	0,17	782	0,16
herav lønn og adm.kost.	332	0,05	305	0,07
Driftsresultat før tap	4 193	0,54	2 835	0,56
Bokførte tap	45	0,01	59	0,01
Resultat ordinær drift	4 148	0,53	2 776	0,55
<i>EK-avkastning (%)</i>	<i>11,9</i>		<i>13,5</i>	

Figur 5.1.1 Kredittforetakenes resultatutvikling i prosent av GFK

Balanse

Kredittforetakenes utlån til kunder økte med 41 prosent siste 12 måneder. Den sterke veksten hadde sin årsak i overføring av utlånsporteføljer fra banker til boligkredittforetak. Målt i forhold til utlån er misligholdet fortsatt lavt.

Tabell 5.1.2 Balanseposter (uten Eksportfinans)

	31.12.2009	31.12.2008	% vekst
Forvaltningskapital	841 747	660 889	27,4
Brutto utlån til kunder	718 378	508 405	41,3
herav utlån vurdert til amortisert kost	574 441	373 480	53,8
herav utlån vurdert til virkelig verdi	143 937	134 925	6,7
Gjeld til kredittinstitusjoner	164 664	181 274	-9,2
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	624 054	431 311	44,7
Brutto misligholdte lån	588	909	-35,4
i prosent av brutto utlån	0,08	0,18	
Netto misligholdte lån	584	884	-34,0
i prosent av netto utlån	0,08	0,17	
Tapsnedskrivninger	224	167	34,4
i prosent av brutto utlån vurdert til amortisert kost	0,04	0,04	

Soliditet

Fire kredittforetak benytter IRB-metoden. De øvrige kredittforetakene benytter standardmetode ved beregning av kapitalkrav. Kredittforetakene under standardmetoden har økt kjernekapitaldekningen med 5,1 prosentpoeng siden utgangen av 2009.

Tabell 5.1.3 Kapitaldekning i kredittforetak som benytter standardmetoden

	Kjernekapitaldekning	Kapitaldekning
31.12.2009	14,1 %	16,2 %
30.09.2009	14,4 %	17,0 %
31.12.2008	9,0 %	11,0 %

Alle kapitaldekningstall ved utgangen av 2009 er foreløpige da tallene ikke er ferdig revidert og endelige disponeringer ikke foretatt.

Boligkredittforetak

Av 26 kredittforetak er det 15 boligkredittforetak. De fleste av boligkredittforetakene er etablert som følge av statens tiltakspakke til banknæringen og startet virksomheten i 2009. Som følge av volumveksten har det vært klar økning i netto renteinntekter. Resultatet ble imidlertid påvirket av netto kurstap som følge av tilbakeføring av tidligere bokførte gevinster på utestående obligasjonsgjeld i ett selskap.

Tabell 5.1.4 Resultatposter

	2009		2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	4 084	0,93	1 321	0,66
Andre inntekter	-1 365	-0,31	769	0,39
herav kursgevinster	-901	-0,21	879	0,44
Andre kostnader	987	0,23	516	0,26
herav lønn og adm.kost.	91	0,01	73	0,04
Driftsresultat før tap	1 732	0,39	1 574	0,79
Bokførte tap	46	0,01	33	0,02
Resultat ordinær drift	1 686	0,38	1 542	0,78
EK-avkastning (%)	9,1		16,0	

Tabell 5.1.5 Balanseposter

	31.12.2009	31.12.2008	% vekst
Forvaltningskapital	521 630	327 493	59,3
Brutto utlån til kunder	489 156	273 874	78,6
herav utlån vurdert til amortisert kost	468 258	267 980	74,7
Gjeld til kredittinstitusjoner	112 184	94 876	18,2
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	379 108	208 304	82,0
Brutto misligholdte lån	438	186	
i prosent av brutto utlån	0,09	0,07	
Netto misligholdte lån	438	186	
i prosent av netto utlån	0,09	0,07	
Tapsnedskrivninger	167	97	
i prosent av brutto utlån vurdert til amortisert kost	0,04	0,04	

Ved utgangen av 2009 var det utstedt obligasjoner med fortrinnsrett på 379 mrd. kroner, mot 208 mrd. kroner ved utgangen av 2008.

5.2 Finansieringsselskaper

- Bedre resultat enn i 2008
- Markert stigning i netto renteinntekter
- Kraftig økning i brutto misligholdte lån og tap på utlån
- Negativ utlånsvekst

Finansieringsselskapenes hovedområder er leasing og bilfinansiering samt kortbaserte utlån og forbruksfinansiering. Det bredt sammensatte markedet innebærer store variasjoner mellom enkeltelskaper når det gjelder resultat- og balanseutvikling.

Foreløpige resultat- og balansetall omfatter 28 norske finansieringsselskaper. De norske selskapene som hovedsakelig driver med leasing og bilfinansiering (16 av 28) er omtalt spesielt. I tillegg er det egne avsnitt for utenlandske filialer i Norge og forbrukslån.

Resultat

Resultat av ordinær drift økte med 36 prosent (618 mill. kr) sammenlignet med 2008.

Resultatforbedringen tilsvarte 0,39 prosentpoeng målt i forhold til GFK.

Egenkapitalavkastningen steg fra 12,4 til 13,8 prosent.

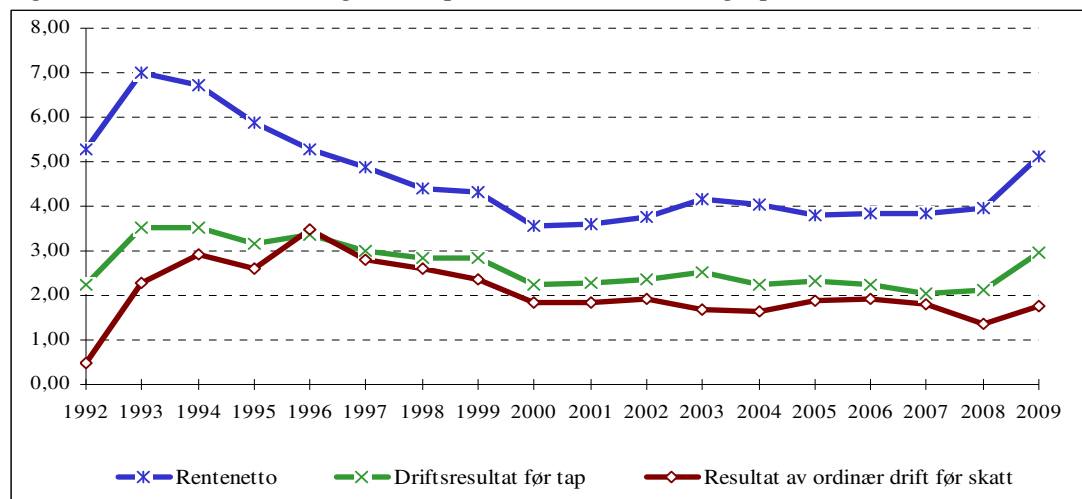
Netto renteinntekter økte med 37 prosent sammenlignet med året før. En klar nedgang i rentekostnadene var hovedårsaken til dette. I prosent av GFK økte nettorenten med 1,16 prosentpoeng. Rentekostnadene i markedet falt raskere enn renten ut mot kunden, noe som gav en svært gunstig effekt når rentemarkedet gikk ned. Finansieringsselskapene henter det meste av finansieringen i det kortsiktige rentemarkedet og fikk dermed raskt effekten av rentereduksjonene. I tillegg har større tapsnedskrivninger ført til at selskapene har økt rentemarginene overfor kundene. Isolert har nettorenten økt hvert kvartal i 2009, mest i begynnelsen av året.

Sammenlignet med 2008 har det vært en kraftig økning i bokførte tap, og tapene er betydelig høyere enn i bankene. Økningen i nettorenten var imidlertid større enn økningen i utlånstapene, slik at resultatet ble klart bedre enn året før. Fire finansieringsselskaper hadde underskudd i 2009.

Tabell 5.2.1 Resultatposter

	2009		2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	6 766	5,13	4 940	3,97
Andre inntekter	664	0,50	826	0,67
herav kursgevinster	-25	-0,02	12	0,01
Andre kostnader	3 529	2,67	3 142	2,53
herav lønn og adm.kost.	2 396	1,82	2 237	1,80
Driftsresultat før tap	3 902	2,96	2 625	2,11
Bokførte tap	1 584	1,20	923	0,74
Resultat ordinær drift	2 318	1,76	1 702	1,37
<i>EK-avkastning (%)</i>	<i>13,8</i>		<i>12,4</i>	

Figur 5.2.1 Finansieringsselskapenes resultatutvikling i prosent av GFK

Balanse

Finansieringsselskapenes brutto utlån til kunder var 2,5 prosent lavere enn for ett år siden. Dette innebærer at utlånsveksten fortsetter å falle. Ved utgangen av 2008 var årsveksten 13,5 prosent, mens den var 3,6 prosent ved utgangen av første halvår 2009 og -0,1 prosent ved utgangen av 3. kvartal.

Brutto misligholdte lån har økt med 27 prosent det siste året, og utgjorde 3,7 prosent av utlånene ved utgangen av fjerde kvartal. Målt i forhold til utlån er misligholdet klart større enn for ett år siden, og det har vært en økende tendens for de fleste selskapene. Misligholdte lån ligger gjennomgående høyere enn i bankene. I tillegg viste tapsnedskrivninger i prosent av utlån en klar økning.

Tabell 5.2.2 Balanseposter

	31.12.2009	31.12.2008	% vekst
Forvaltningskapital	131 003	135 469	-3,3
Brutto utlån til kunder	121 631	124 780	-2,5
Gjeld til kredittinstitusjoner	107 053	110 693	-3,3
Brutto misligholdte lån	4 521	3 570	26,6
i prosent av brutto utlån	3,72	2,86	
Netto misligholdte lån	2 286	2 253	1,7
i prosent av netto utlån	1,88	1,83	
Tapsnedskrivninger	2 409	1 599	50,7
i prosent av brutto utlån	1,98	1,28	

Soliditet

Nordea Finans Norge er eneste finansieringsselskap som benytter IRB-metoden. De resterende finansieringsselskapene benytter standardmetoden ved beregning av kapitalkrav. Disse har samlet økt kjernekapitaldekningen med 1,2 prosentpoeng fra utgangen av 2008 til utgangen av 2009.

Tabell 5.2.3 Kapitaldekning i finansieringsselskaper som benytter standardmetoden*

	Kjernekapitaldekning	Kapitaldekning
31.12.2009	12,7 %	14,0 %
30.09.2009	11,9 %	13,1 %
31.12.2008	11,5 %	12,7 %

*Alle kapitaldekningstall ved utgangen av 2009 er foreløpige da tallene ikke er ferdig revidert og endelige disponeringer ikke foretatt.

Leasing og bilfinansiering

Av de 28 norske finansieringsselskapene omtalt ovenfor, driver 16 selskaper i hovedsak med leasing og bilfinansiering. Disse har 90 prosent av norske finansieringsselskapers forvaltningskapital. For denne gruppen økte resultatet med 36 prosent (423 mill. kr) sammenlignet med året før. Økning i resultatet utgjorde 0,30 prosentpoeng målt i prosent av GFK. Det var en klar økning i bokførte tap sammenlignet med året før, men dette mer enn oppveies av stigningen i netto renteinntekter.

Tabell 5.2.4 Resultatposter

	2009		2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	4 997	4,19	3 666	3,24
Andre inntekter	279	0,23	416	0,37
herav kursgevinster	-46	-0,04	-1	0,00
Andre kostnader	2 429	2,04	2 205	1,95
herav lønn og adm.kost.	1 037	0,87	998	0 88
Driftsresultat før tap	2 847	2,38	1 877	1,66
Bokførte tap	1 256	1,05	709	0,63
Resultat ordinær drift	1 591	1,33	1 168	1,03
<i>EK-avkastning (%)</i>	<i>10,8</i>		<i>9,4</i>	

Det har også vært en kraftig avdemping i utlånsveksten på leasingområdet i 2009 som har bidratt til en negativ vekst det siste året. Ved utgangen av forrige kvartal var årsveksten -0,1 prosent. Leasing utgjør om lag 60 prosent av utlånene for selskapene i denne gruppen. Nivået på brutto misligholdte lån og tapsnedskrivninger var klart høyere enn for ett år siden.

Tabell 5.2.5 Balanseposter

	31.12.2009	31.12.2008	% vekst
Forvaltningskapital	118 296	123 039	-3,9
Brutto utlån til kunder	109 862	113 215	3,0
herav leasing	66 186	70 255	-5,8
Gjeld til kredittinstitusjoner	98 046	101 297	-3,1
Brutto misligholdte lån	3 350	2 661	25,9
i prosent av brutto utlån	3,05	2,35	
Netto misligholdte lån	1 577	1 665	-5,3
i prosent av netto utlån	1,46	1,49	
Tapsnedskrivninger	1 901	1 246	52,6
i prosent av brutto utlån	1,73	1,10	

Utenlandske filialer i Norge

Tallene omfatter 17 utenlandske filialer i Norge som har om lag 20 prosent av finansieringsselskapenes totale forvaltningskapital. Resultatet var klart bedre enn i samme periode i fjor. Det negative årsresultatet i 2008 var sterkt påvirket av store tap og negativt resultat ett selskap. Netto renteinntekter viste også for filialene en klar økning, men nivået er lavere enn i norske selskaper. Innslaget av selskaper som driver med forbruksfinansiering er forholdsvis lite i denne gruppen. Det er stor variasjon i utlånsveksten mellom de ulike filialene.

Tabell 5.2.6 Resultatposter for utenlandske filialer i Norge

	2009		2008	
	Mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	1 071	3,37	915	2,66
Andre inntekter	107	0,34	145	0,42
Herav kursgevinster	8	0,03	-7	-0,02
Andre kostnader	705	2,22	710	2,06
Herav lønn og adm.kost.	359	1,13	375	1,09
Driftsresultat før tap	473	1,49	350	1,02
Bokførte tap	228	0,72	473	-1,37
Resultat ordinær drift	245	0,77	123	-0,35

Tabell 5.2.7 Balanseposter for utenlandske filialer i Norge

	31.12.2009	31.12.2008	% vekst
Forvaltningskapital	29 705	33 934	-12,5
Brutto utlån til kunder	28 185	31 290	-9,9
Gjeld til kredittinstitusjoner	20 812	25 429	-18,2

Forbrukslån

Det er 15 selskaper i utvalget, både norske selskaper og utenlandske filialer. 6 av selskapene er finansieringsselskaper hvor hoveddelen av virksomheten er knyttet til forbrukslån. Disse har ca. 26 prosent av finansieringsselskapenes utlån til lønnstakere og 7 prosent av finansieringsselskapenes totale utlån. I tillegg inngår 9 banker samt enheter i banker og finansieringsselskaper. Citibank solgte sin norske virksomhet innen forbruksfinansiering til Gjensidige Bank, og porteføljen ble overført i desember 2009. Noen mindre selskap med begrenset portefølje er ikke med i utvalget. Forbrukslån omfatter både kortbaserte utlån og andre forbrukslån uten sikkerhet. Selskapene tilbyr ulike produkter, blant annet kredittkort med inntil 100 000 kroner i kreditt, samt lån uten sikkerhet i størrelsesorden 10 000 til 350 000 kroner. Den effektive renten på disse lånene vil kunne variere mye avhengig av lånebeløp og tilbakebetalingstid.

Utlånsveksten for denne gruppen har stagnert kraftig i 2009, og flere av selskapene har redusert utlånene det siste året. Samlet økte utlånene med 2,6 prosent i 2009, mens veksten var over 17 prosent året før. Veksten siste 6 måneder var 0,7 prosent, mens isolert vekst i fjerde kvartal var nede i 0,3 prosent. Utlånsveksten siste 24 måneder var i overkant av 20 prosent, mot 40 prosent ved utgangen av 2008.

Tabell 5.2.8 Utviklingen i forbrukslån i et utvalg selskaper

GE Money Bank (NUF), Gjensidige Bank, DnB NOR Kort (Cresco), Enter Card, Finaref, Ikano Bank, Europay Norge, Diners Club Norge, Santander Consumer Bank, SEB Privatbanken, Nordea Finans, Skandiabanken (NUF), yA Bank, Svea Finans (NUF), Bank Norwegian

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	per 3.kv. 2009	2009
Forbrukslån (mill. kr)	20 816	22 823	26 276	31 057	36 925	43 352	44 352	44 500
Vekst % (12 mnd.)	7,4	9,6	15,1	18,2	18,9	17,4	4,1	2,6
Bokførte tap (mill. kr)	574	398	382	253	339	953	1 029	1 326
Tap i % av forbrukslån	2,8	1,7	1,5	0,8	0,9	2,2	3,1	3,0
Nettorente i % av GFK	10,1	12,0	11,6	11,2	9,8	8,8	11,5	11,9
Resultat ord. drift i % av GFK	4,9	7,7	7,6	7,6	5,5	3,3	4,8	5,5
Brutto misligholdte lån (mill. kr)	1 758	1 552	1 471	1 532	1 823	2 809	3 348	3 538
Brutto mislighold i % av forbrukslån	8,4	6,8	5,5	4,9	5,0	6,5	7,5	8,0

Det har vært en sterk økning i bokførte tap i 2009 etter at tap og mislighold økte gradvis året før. Nivået på bokførte tap og misligholdte lån knyttet til forbrukslån ligger klart høyere enn for banker og finansieringsselskaper generelt. Den kvartalsvise utviklingen viser at tapene var størst i slutten av 2008 og i første kvartal 2009 da flere selskaper foretok store tapsnedskrivninger.

Tabell 5.2.9 Kvartalsvis utvikling i forbrukslån

	4. kv. 2007	1. kv. 2008	2. kv. 2008	3. kv. 2008	4. kv. 2008	1. kv. 2009	2. kv. 2009	3. kv. 2009	4. kv. 2009
Vekst % (3 mnd.)	4,3	5,2	6,3	3,9	0,8	1,6	0,9	0,4	0,3
Bokførte tap (mill. kr)	81	123	172	214	394	634	210	185	297
Tap i % av forbrukslån (annualisert)	0,9	1,3	1,7	2,0	3,7	5,8	1,9	1,7	2,6

Netto renteinntekter har steget også for denne gruppen i 2009 og mer enn oppveier for økningen i tap på utlån. Etter en svekkelse av resultatnivået i begynnelsen av 2009, viste årsresultatet en forbedring sammenlignet med 2008.

6. LIVSFORSIKRINGSSELSKAPER

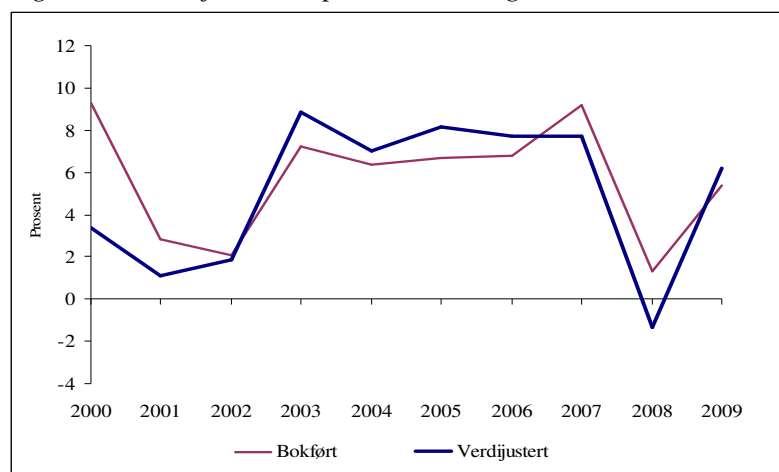
- Gode resultater i livselskapene i 2009 sammenlignet året før
- Sterk oppgang i aksjekursene bidro til høy avkastning på de finansielle eiendelene
- Oppbygging av kursreguleringsfond i de fleste selskaper
- Økning i bufferkapitalen gjennom bl.a. avsetning til tilleggsavsetninger på 6,3 mrd. kroner

Det var ved utgangen av 2009 12 livselskaper i det norske livsforsikringsmarkedet med en samlet forvaltningskapital på 774 mrd. kroner.

Kapitalavkastning (kollektivporteføljen)

Livselskapene hadde en bokført kapitalavkastning på 5,3 prosent i 2009, mot 1,2 prosent i 2008. Verdijustert avkastning var 6,2 prosent for selskapene samlet, mot -1,6 i fjor. Den sterke aksjekursutviklingen i 2009 bidrar i stor grad til bedringen i livselskapenes kapitalavkastning.

Figur 6.1 Verdijustert kapitalavkastning 2000 – 2009

Resultat

Livselskapene hadde et resultat før nye tilleggsavsetninger, tildeling til kunder og skatt på 15,5 mrd. kroner i 2009 (2 prosent av GFK), mot -8,5 mrd. kroner (-1,2 prosent av GFK) i 2008. I 2008 inntektsførte selskapene til sammen 8,8 mrd. kroner av tilleggsavsetningene for å dekke kundenes rentegaranti. De gode resultatene i 2009 har bidratt til at selskapene igjen har kunnet øke tilleggsavsetningene for å styrke soliditeten med en avsetning på til sammen 6,3 mrd. kroner.

Verdijustert resultat før tilleggsavsetninger, tildeling til kunder og skatt, som inkluderer endringer i kursreguleringsfondet, var på 21 mrd. kroner (2,7 prosent av GFK) i 2009, mot -22 mrd. kroner i fjor. Ved utgangen av 2009 hadde samtlige selskaper igjen midler i kursreguleringsfondet etter at dette for de fleste selskapene ble tømt i 2008.

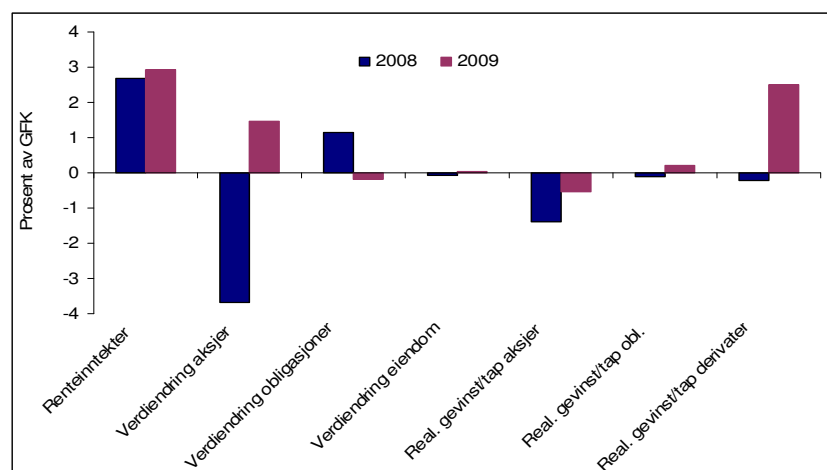
Premieinntektene var 74 mrd. kroner (9,6 prosent av GFK), mot 79 mrd. kroner (10,8 prosent av GFK) i 2008. Erstatningene utgjorde 46 mrd. kroner (6 prosent av GFK) for selskapene samlet, en nedgang fra 64 mrd. kroner (8,7 prosent) sammenlignet med samme periode i fjor. Nedgangen skyldes at det i 2008 var betydelig gjenkjøp og uttak av individuelle kapitalforsikringer som følge av renteutviklingen.

Tabell 6.1 Utvalgte resultatposter

RESULTATER	2009		2008	
	Mill. kr.	% av GFK	Mill. kr.	% av GFK
Premieinntekter	73 766	9,62	79 246	10,76
herav overføringer av premieres. mv. fra andre	11 163	1,46	11 530	1,56
Netto inntekter fra finansielle eiendeler i kollektivporteføljen	38 562	5,03	-9 922	-1,35
herav renteinntekter og utbytte på finansielle eiendeler	22 577	2,95	19 621	2,66
herav gevinster ved realisasjon	6 089	0,79	-12 148	-1,65
herav verdiendringer	9 045	1,18	-20 509	-2,78
Erstatninger	45 863	5,98	64 238	8,72
herav overføring av premiereserve mv. til andre	9 976	1,30	9 568	1,30
Endring i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	-44 343	-5,78	8 210	1,11
herav endring i tilleggssavsetninger	-6 318	-0,82	8 823	1,20
herav endring i kursreguleringsfond	-5 448	-0,71	13 900	1,89
Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser	-4 985	-0,65	-2 648	-0,36
Forsikringsrelaterte driftskostnader	5 633	0,73	5 713	0,78
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	2 058	0,27	-437	-0,06
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	2 191	0,29	-1 856	-0,25
Resultat før tildeling til kunder og skatt	15 552	2,03	-8 469	-1,15
Verdijustert resultat før tildeling til kunder og skatt	21 000	2,74	-22 369	-3,04
Totalresultat (etter skatt og inkl. andre resultatkomponenter)	4 270	0,56	-2 789	-0,38

Oppgang i norske og internasjonale aksjemarkeder har bidratt verdiøkning på aksjer i 2009. På tross av historisk sett relativt lav aksjeandel i livselskapene hadde aksjekursutviklingen betydelig effekt på livselskapenes resultater. I 2009 hadde livselskapene samlet en verdiøkning på aksjeporteføljen på 11 mrd. kroner, mens de i 2008 hadde en verdinedgang på 27 mrd. kroner. Selskapene hadde et realisert tap på aksjer på 4 mrd. kroner. Imidlertid hadde selskapene totalt sett netto realisert gevinst på derivater på 9,6 mrd. kroner. Inntekten fra derivater er i hovedsak opsjonsgevinster og gevinst på valutarelaterte derivater (benyttet til sikring). Renteinntektene er et viktig positivt bidrag til finansresultatet i samtlige selskaper, og utgjorde nær 23 mrd. kroner, en økning på 3 mrd. kroner sammenlignet med 2008. Renteutviklingen har en tosidig effekt på livselskapene. På den ene siden bidrar rentefall til positiv utvikling på verdien av de rentebærende papirene på kort sikt. På den annen side bidrar et lavt rentenivå til utfordringer knyttet til den garanterte avkastningen til kundene.

Figur 6.2 Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen (utvalgte poster). Prosent av GFK.

Det er store forskjeller mellom de største selskapene noe som gir utslag i totaltallene. Realisert gevinst på derivater utgjorde en betydelig andel av de finansielle inntektene i 2009. Samlet har selskapene en verdinedgang på eiendom på 2,6 mrd. kroner i 2009.

Balanse

Kollektivporteføljen utgjorde hoveddelen av forvaltningskapitalen med 84 prosent, mens selskaps- og investeringsvalgporteføljen utgjorde hhv. 9 og 8 prosent.

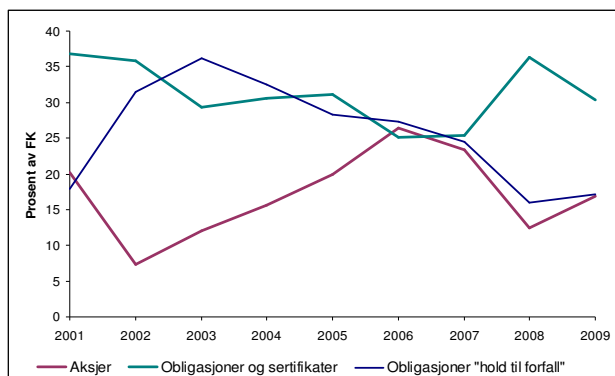
Tabell 6.2 Utvalgte balanseposter

BALANSE	31.12.2009		31.12.2008	
	Mill. kr.	% av FK	Mill. kr.	% av FK
Bygninger og faste eiendommer*	100 745	12,7	92 649	12,6
Finansielle eiendeler til amortisert kost	254 158	32,1	202 149	27,4
herav investeringer som holdes til forfall	135 809	17,2	117 669	16,0
herav utlån og fordringer	110 218	13,9	77 159	10,5
Finansielle eiendeler til virkelig verdi	408 266	51,6	409 300	55,5
herav aksjer og andeler	133 324	16,8	92 840	12,6
herav obligasjoner og sertifikater	239 703	30,3	264 817	35,9
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	791 265	100,0	736 992	100,0
herav eiendeler i selskapsporteføljen	68 783	8,7	76 346	10,4
herav investeringer i kollektivporteføljen	660 401	83,5	619 494	84,1
herav investeringer i investeringsvalgporteføljen	62 180	7,9	41 145	5,6
Kursreguleringsfond	5 752	0,7	304	0,0
Forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	551 083	69,6	608 667	82,6
Tilleggsavsetninger - kollektivporteføljen	19 393	2,5	13 185	1,8
Ansvarlig kapital	55 312	7,0	53 874	7,3

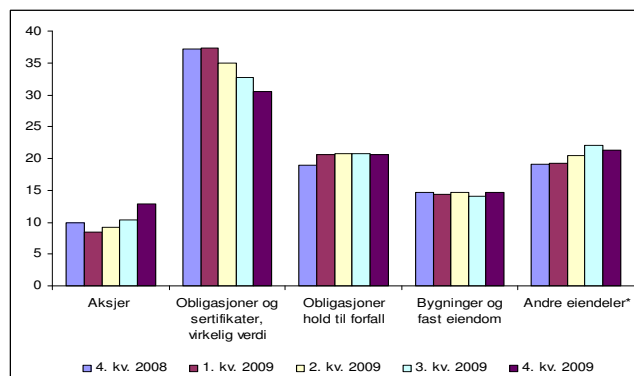
*Inkludert investeringer i eiendomsdatterselskaper

Aksjeandelen per utgangen av 2009 utgjorde 12,8 prosent av kollektivporteføljen, en økning på 2,5 prosentpoeng siste kvartal. Ved utgangen av 2008 var aksjeandelen 10,0 prosent. Aksjeandelen baserer seg kun på beholdningstall på balansen og tar ikke hensyn til eventuelle derivater. Flere selskaper har økt aksjebeholdningen noe i 2009. Det liten forskjell mellom selskapenes oppgitte aksjeeksponering og aksjeandelen målt i beholdningstall. Obligasjoner og sertifikater til virkelig verdi utgjorde 31 prosent av kollektivporteføljen. Av dette utgjorde offentlig utstedte obligasjoner litt over 40 prosent. Obligasjoner holdt til forfall utgjorde 21 prosent av kollektivporteføljen, en svak økning siden utgangen av 2008. Midlene som ble frigjort ved nedsalg av aksjer i 2008 ble i hovedsak investert i obligasjoner, og obligasjonsandelen økte derfor betydelig i 2008. I 2009 er andelen obligasjoner til virkelig verdi redusert noe, og utgjorde 31 prosent av investeringer i kollektivporteføljen ved utgangen av 2009.

Figur 6.3 Utviklingen i andelen aksjer og obligasjoner 2001 – 2009

Figur 6.4 Utvikling i investeringer i kollektivporteføljen siste år

*inkl. bl.a. utlån og fordringer til amortisert kost

Soliditet og stresstester

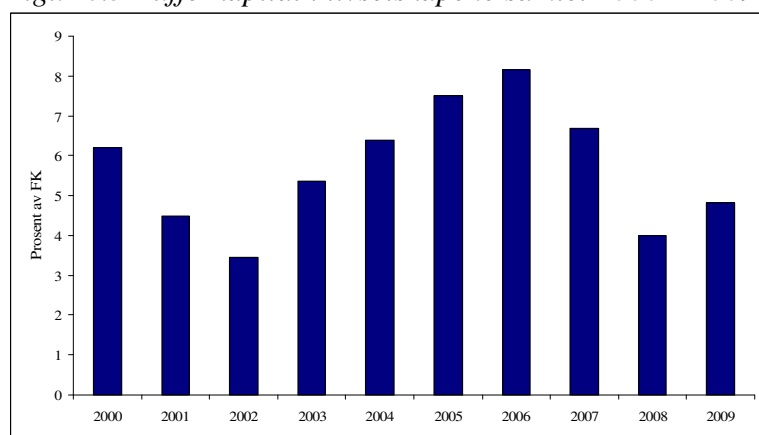
Livselskapene hadde ved utgangen av 2009 en samlet kapitaldekning på 15,4 prosent. Samtlige selskaper oppfylte kravet om 8 prosent kapitaldekning. Solvensmarginen var for selskapene samlet 191 prosent, en økning fra 189 ved utgangen av 2008.

Bufferkapital og Stresstest II

Bufferkapitalen, slik den er definert i stresstest II (se under), består av overskytende kjernekapital (kjernekapitalmargin), tilleggsavsetninger begrenset oppad til årets renteforpliktelse, evt. delårsresultat, kursreguleringsfond og risikoutjevningsfond.

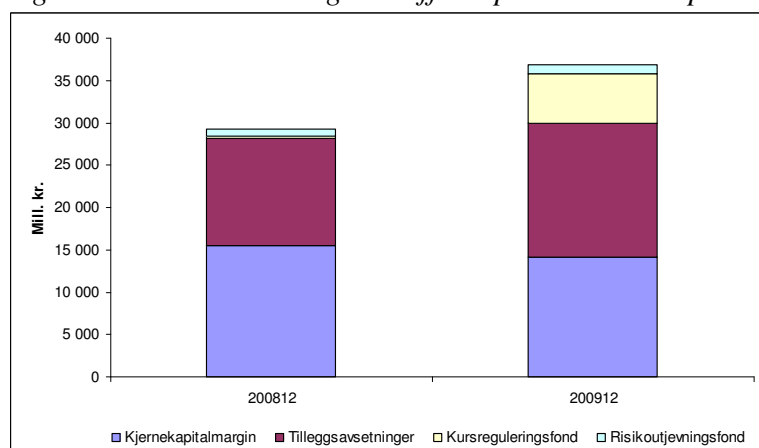
Bufferkapitalen økte med 8 mrd. kroner i 2009 og utgjorde 4,7 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av året. Gode resultater, avsetning til tilleggsavsetninger og økning i kursreguleringsfondet bidrar positivt til selskapenes bufferkapital.

Figur 6.5 Bufferkapital i livselskapene samlet 2000 – 2009*

*Tallene f.o.m. 2008 baserer seg på stresstestrapporteringen og avviker noe fra tidligere rapportering.

Figur 6.6 Sammensetning av bufferkapital i livselskapene totalt

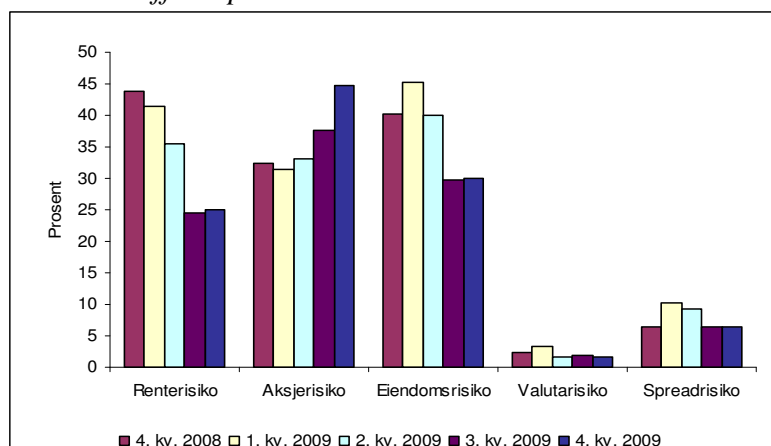
Alle livselskapene rapporterer kvartalsvise stresstester. Stresstest II er basert på bokførte verdier og skal belyse selskapets evne til å oppfylle gjeldende soliditetskrav. Selskapenes samlede risiko vurderes opp mot samlet bufferkapital for å evaluere selskapenes bufferkapitalutnyttelse. Følgende forutsetninger legges til grunn i beregning av markedsrisiko:

- Et parallelt skift rentekurven på 1,5 prosentpoeng,
- et fall i aksjekursene med 20 prosent,
- et fall i eiendomsmarkedene med 12 prosent og
- en endring i kursen på utenlandsk valuta med 12 prosent.

Stresstestene per utgangen av 2009 viste en svak økning i bufferkapitalutnyttelsen i de fleste livsselskapene sammenlignet med utgangen av tredje kvartal. Gjennom året er imidlertid bufferkapitalutnyttelsen redusert for nesten samtlige selskaper. I 2009 har gode resultater og økte tilleggsavsetninger bidratt til positiv utvikling i bufferkapitalen og redusert bufferkapitalutnyttelse.

Som følge av økte aksjeinvesteringer og en oppgang i aksjekursene har tapspotensialet for aksjerisiko økt, og utgjorde ved utgangen av 2009 45 prosent av bufferkapitalen. Samtidig har tapspotensialet for rente- og eiendomsrisiko som andel av bufferkapital falt. I absolutte tall er tapspotensialet for renterisiko redusert gjennom 2009, mens eiendomsrisiko er uendret. Samlet tapspotensial for markedsrisiko som andel av bufferkapitalen har falt med 14 prosentpoeng det siste året. Dette skyldes først og fremst en økning i bufferkapitalen.

Figur 6.7 Kvartalsvis utvikling i tapspotensial for markedsrisiko, fordelt på risikoområder. Andel av bufferkapital.

7. PENSJONSKASSER

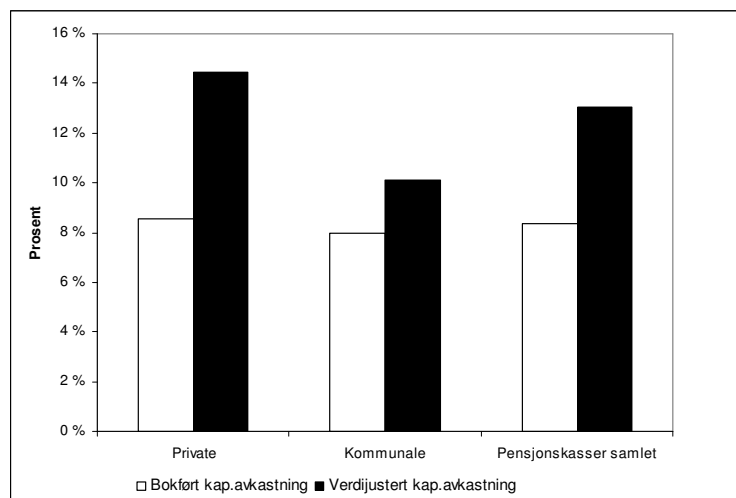
- Bedring i resultat før skatt i pensjonskassene i 2009
- Høy verdijustert avkastning i 2009
- Bufferkapitalen har økt betydelig

Omtalen nedenfor omfatter pensjonskasser som hadde en forvaltningskapital på over 1 mrd. kroner ved utgangen av 2008, tilsvarende 84 prosent av samlet forvaltningskapital i pensjonskassene. Utvalget består av 15 private og 19 kommunale pensjonskasser av totalt 106 pensjonskasser. Pensjonskassene i utvalget hadde en forvaltningskapital på 155 mrd. kroner ved utgangen av 2009, hvorav de private og kommunale pensjonskassene hadde en forvaltningskapital på hhv. 104 mrd. kroner og 51 mrd. kroner.

Kapitalavkastning (kollektivporteføljen)

Pensjonskassenes samlede bokførte kapitalavkastning i kollektivporteføljen var 8,4 prosent i 2009, opp fra -2,2 prosent i 2008.⁴ Den verdijusterte kapitalavkastningen i kollektivporteføljen var 13,1 prosent, opp fra -8,5 prosent i 2008. Den sterke økningen i den verdijusterte og bokførte avkastningen har sammenheng med en bedring i finansinntektene som følge av den positive utviklingen i aksjemarkedene det siste året. I motsetning til livsselskapene reduserte pensjonskassene i begrenset grad sin aksjebeholdning høsten 2008 og i 2009, noe som gjenspeiles i en høyere avkastning enn i livsselskapene i 2009.

Figur 7.1 Kapitalavkastningen i et utvalg pensjonskasser i 2009

De private pensjonskassene i utvalget hadde en bokført kapitalavkastning i kollektivporteføljen på 8,5 prosent i 2009, mens den verdijusterte avkastningen var 14,4 prosent. Dette er en sterk forbedring fra året 2008 da de private pensjonskassene hadde en bokført og verdijustert kapitalavkastning på -3,4 og -9,6 prosent. For de kommunale pensjonskassene i utvalget var den bokførte og verdijusterte kapitalavkastningen i kollektivporteføljen på 8,0 prosent og 10,1 prosent. Til sammenligning hadde de kommunale pensjonskassene en bokført og verdijustert avkastning på 0,2 prosent og -6,1 prosent i 2008. Høyere eksponering i aksjemarkedene bidro til en høyere verdijustert kapitalavkastning i de private pensjonskassene enn i de kommunale pensjonskassene i 2009. Tilsvarende hadde de

⁴ Fem pensjonskasser har beregnet avkastningen etter ny forskrift.

private pensjonskassene en lavere verdijustert avkastning enn de kommunale pensjonskassene i 2008 da det var en svak utvikling i aksjemarkedene.

Resultat

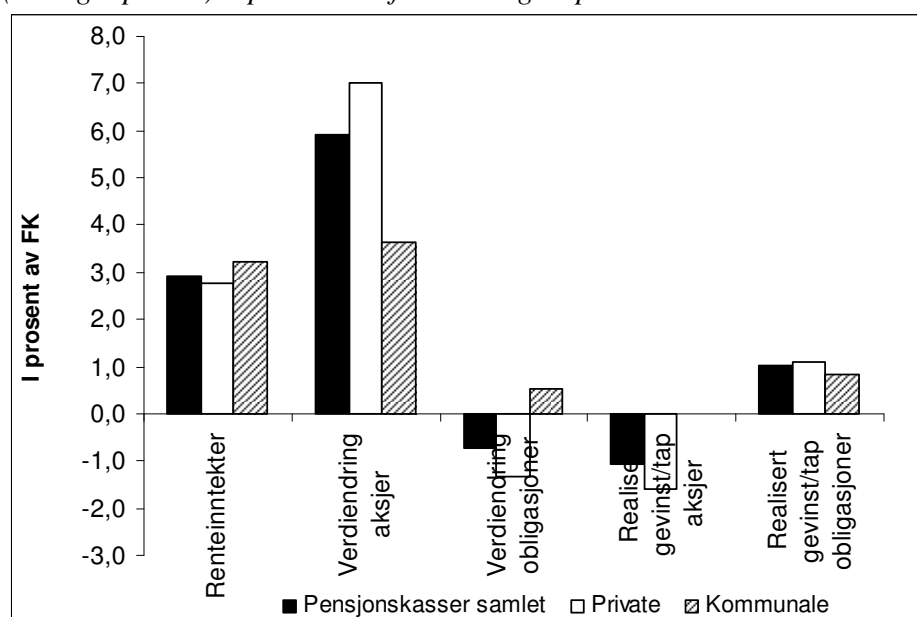
Resultatet til pensjonskassene er positivt påvirket av oppgangen i aksjemarkedene det siste året. Pensjonskassene i utvalget hadde et samlet resultat før skatt på 5,1 mrd. kroner i 2009. Som andel av forvaltningskapitalen var resultatet på 3,3 prosent. I 2008 var samlet resultat før skatt for de 106 pensjonskassene på -4,3 mrd. kroner.

Tabell 7.1 Resultat før skatt i et utvalg pensjonskasser

Private		Kommunale		Pensjonskasser samlet	
Mill. kr	I % av FK	Mill. kr	I % av FK	Mill. kr	I % av FK
3 474	3,3	1 599	3,1	5 073	3,3

Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen var på 16,2 mrd. kroner i 2009, herav hadde de private pensjonskassene 11,8 mrd. kroner og de kommunale pensjonskassene 4,4 mrd. kroner. Når det gjelder netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen så utgjør verdiendring på aksjer og renteinntekter de største positive elementene. Netto inntekter fra verdiendringer på aksjer utgjør imidlertid en adskillig større andel av forvaltningskapitalen for de private enn de kommunale pensjonskassene.

Figur 7.2 Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen 2009 (utvalgte poster). I prosent av forvaltningskapitalen

Balanse

Det siste året økte pensjonskassenes forvaltningskapital med 18 prosent til 155 mrd. kroner. Kollektivporteføljen utgjorde den største andelen av pensjonskassenes forvaltningskapital med 89 prosent ved utgangen av 2009. Selskapsporteføljen og investeringsvalgporteføljen utgjorde hhv. 9 prosent og 2 prosent.

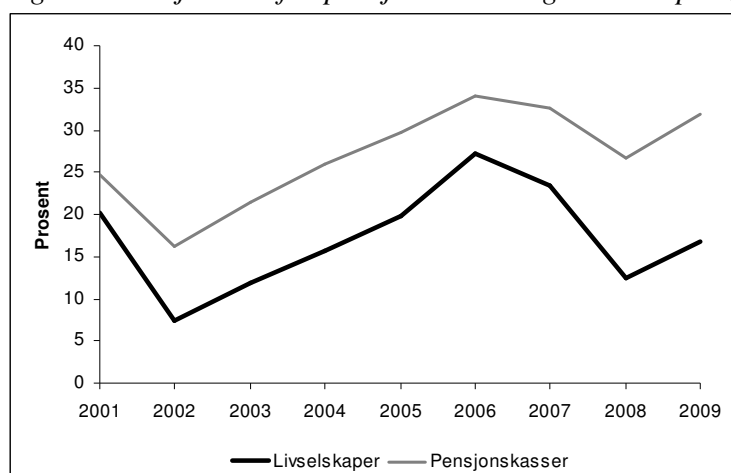
Tabell 7.2: Utvalgte balanseposter i et utvalg pensjonskasser 31.12.2009

Balanse og nøkkeltall	Private		Kommunale		Pensjonskasser samlet	
	Mill kr.	I % av FK	Mill kr.	I % av FK	Mill kr.	I % av FK
Bygninger og andre faste eiendommer	4 672	4,5	1 490	2,9	6 162	4,0
Finansielle eiendeler målt til amortisert kost	6 714	6,5	11 914	23,3	18 628	12,0
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	6 136	5,9	11 728	22,9	17 864	11,5
herav utenlandsk utsteder	840	0,8	393	0,8	1 233	0,8
Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi:	89 356	85,9	33 585	65,7	122 941	79,3
herav aksjer og andeler	37 989	36,5	11 452	22,4	49 442	31,9
herav utenlandsk utsteder	22 344	21,5	3 587	7,0	25 931	16,7
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	47 808	46,0	18 605	36,4	66 413	42,8
herav utenlandsk utsteder	10 699	10,3	1 878	3,7	12 578	8,1
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	103 970	100,0	51 138	100,0	155 108	100,0
herav selskapsportefølje	9 600	9,2	3 698	7,2	13 297	8,6
herav investeringer i kollektivporteføljen	94 336	90,7	44 270	86,6	138 606	89,4
herav investeringsvalgportefølje	0	0,0	3 163	6,2	3 163	2,0
Kursreguleringsfond	5 355	5,2	888	1,7	6 243	4,0
Tilleggsavsetninger - kollektivporteføljen	3 035	2,9	1 259	2,5	4 294	2,8
Ansvarlig kapital	8 320	8,0	3 285	6,4	11 604	7,5

Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi utgjorde 79 prosent av forvaltningskapitalen for pensjonskassene samlet; for private og kommunale pensjonskasser var andelen 86 prosent og 66 prosent.

Aksjer og andeler utgjorde 32 prosent av forvaltningskapitalen for pensjonskassene i utvalget ved utgangen av 2009, en økning på fem prosentpoeng fra utgangen av 2008. For de private og de kommunale pensjonskassene i utvalget var aksjeandelen på hhv. 37 prosent og 22 prosent ved utgangen av 2009. Tilsvarende tall var 29 prosent og 21 prosent ett år tilbake. For pensjonskassene samlet, var det en liten oppgang i andelen aksjer med utenlandsk utsteder fra 50 prosent til 52 prosent det siste året. Andelen utenlandske aksjer økte fra 56 til 59 prosent for de private pensjonskassene. For de kommunale pensjonskassene var det en liten nedgang i utenlandsandelen på ett prosentpoeng til 31 prosent i samme periode. Aksjeandelen til både private og kommunale pensjonskasser er høyere enn i livselskapene, som økte sin aksjeandel fra 13 prosent til 17 prosent av forvaltningskapitalen det siste året.

Figur 7.3 Aksjeandel for pensjonskasser og livselskaper (i % av forvaltningskapitalen)

Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning målt til virkelig verdi utgjorde 43 prosent av pensjonskassenes forvaltningskapital ved utgangen av 2009, en nedgang på 3 prosentpoeng fra utgangen av 2008. Utenlandsandelen sank fra 33 prosent til 19 prosent i samme periode. De private pensjonskassene hadde den største nedgangen i utenlandsandelen,

fra 40 til 22 prosent. For de kommunale pensjonskassene var det en liten nedgang fra 11 til 10 prosent.

Finansielle eiendeler målt til amortisert kost utgjorde 12 prosent av forvaltningskapitalen. Dette er en nedgang på tre prosentpoeng fra utgangen av 2008. Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning utgjorde hoveddelen av dette med 96 prosent. For disse verdipapirene var andelen med utenlandsk utsteder 7 prosent.

Soliditet

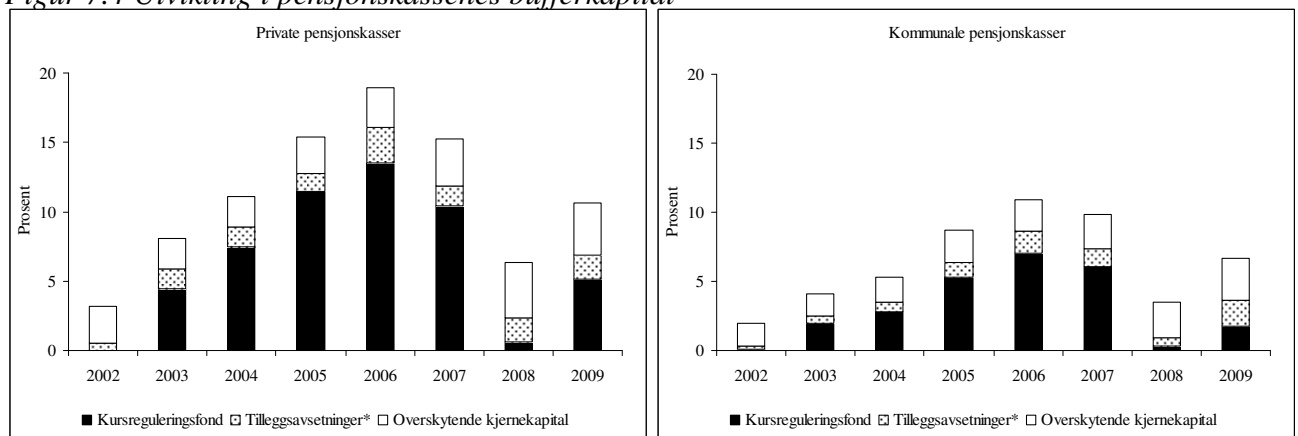
Ved utgangen av 2009 hadde pensjonskassene i utvalget samlet en kapitaldekning på 15,0 prosent, mot 15,4 prosent ved utgangen av 2008. Alle pensjonskassene i utvalget oppfylte kapitaldekningskravet på 8 prosent.

Bufferkapitalen, bestående av overskytende kjernekapital, tilleggsavsetninger begrenset oppad til ett års rentegaranti og kursreguleringsfond, var 14,5 mrd. kroner, tilsvarende 9,4 prosent av pensjonskassenes forvaltningskapital ved utgangen av 2009. Fra utgangen av 2008 har bufferkapitalen økt med 7,4 mrd. kroner eller 4 prosentpoeng målt som andel av forvaltningskapitalen.

Bufferkapitalen til de private pensjonskassene har økt fra 6,3 til 10,7 prosent av forvaltningskapitalen fra utgangen av 2008 til utgangen av 2009. Bufferkapitalen til de kommunale pensjonskassene har økt med 3,2 prosentpoeng til 6,7 prosent av forvaltningskapitalen i samme periode. Til sammenligning var bufferkapitalen i livselskapene som andel av forvaltningskapitalen på 4,8 prosent ved utgangen av 2009.

Kursreguleringsfondet til de private pensjonskassene har økt betraktelig som følge av oppgangen i aksjemarkedene i 2009 og utgjør nå den klart største andelen av deres bufferkapital, etterfulgt av overskytende kjernekapital. For kommunale pensjonskasser utgjør overskytende kjernekapital den største andelen av bufferkapitalen. Dette har bl.a. sammenheng med at en rekke pensjonskasser fikk tilført kapital fra sponsor i 2008.

Figur 7.4 Utvikling i pensjonskassenes bufferkapital

*Her medregnes tilleggsavsetninger begrenset oppad til årets renteforpliktelse

8. SKADEFORSIKRINGSSELSKAPER

- nedgang i teknisk resultat
- større finansinntekter ga høyere resultat før skatt

Utvalget består av 43 norsk eide forsikringsselskaper. I fremstillingen er selskapene delt inn i ulike grupper. Tabell 9.1 viser de ulike forsikringsgruppenes markedsandeler målt i prosent av samlet forfalt bruttopremie. Selskaper med avvikende regnskapstall er ikke inkludert i tallene i dette kapittelet⁵.

Tabell 8.1 Markedsandeler til de ulike gruppene av forsikringsselskaper

I prosent av samlet bruttopremie	2009	2008
Knyttet til konsern	34	35
Captives	6	7
Øvrige aksjeselskaper	10	9
Sjøforsikringsselskaper	3	3
Gjensidige selskaper	1	1
Utenlandske filialer	46	46

Resultatutvikling i gruppene

Alle gruppene fikk redusert teknisk resultat i 2009 sammenlignet med 2008, i hovedsak som følge av lavere allokert investeringsavkastning. Allokert investeringsavkastning ble redusert fordi den forsikringstekniske renten som brukes til beregningen sank fra 4,6 prosent i 2008 til 2,7 i 2009. For gruppene aksjeselskaper, sjøforsikringsselskaper og øvrig gjensidige hadde i tillegg store økninger i sikkerhetsavsetningene betydning for resultatnedgangen. Gruppene knyttet til konsern og captives satte av mindre til sikkerhetsavsetninger, men det var ikke nok til å kompensere for økning i skade- og kostnadsprosent og redusert allokert investeringsavkastning. Teknisk resultat sank derfor også i disse gruppene.

Tabell 8.2 Resultatutviklingen i de ulike gruppene av skadeselskaper

Tall i mill. kroner		2009	2008
Knyttet til konsern	Teknisk resultat	1 625	2 384
	Resultat før skattekostnad	3 983	638
Captives	Teknisk resultat	1 210	2 164
	Resultat før skattekostnad	2 934	-77
Øvrige aksjeselskaper	Teknisk resultat	-91	114
	Resultat før skattekostnad	436	-172
Sjøforsikringsselskaper	Teknisk resultat	-218	269
	Resultat før skattekostnad	50	46
Gjensidige selskaper	Teknisk resultat	50	175
	Resultat før skattekostnad	303	-23

⁵ I beregning av markedsandeler hvor norske selskaper med avvikende regnskapsår er inkludert i totalen, er utenlandske filialers andel av markedet på 40 prosent.

På grunn av stor økning i finansinntekter fikk alle gruppene bedre resultat før skatt i 2009 enn i 2008, til tross for fallet i teknisk resultat. I 2008 hadde alle gruppene negative finansinntekter, mens i 2009 var inntektene positive.

Tabell 8.3 Combined ratio i ulike grupper

(Tall i prosent)	Knyttet til konsern	Captives	Øvrige aksjeselskaper	Sjøforsikr.-selskaper	Gjensidige selskaper
2009	95,5	66,0	101,9	107,9	90,3
2008	94,4	48,6	103,1	122,1	86,0

Combined ratio⁶ (CR) gir et mål på lønnsomheten av den forsikringsrelaterte virksomheten. Så lenge CR er under 100, har premieinntektene vært større enn summen av skadeutbetalinger og andre forsikringsrelaterte kostnader.

Det har i de siste årene vært lite lønnsomt å drive med sjøforsikring. Siden 2006 har sjøforsikringsselskapenes CR vært over 100, men de to siste årene har den vist en sterkt fallende utvikling. Fra 2008 til 2009 sank gruppens CR med 14,2 prosentpoeng til 107,9 prosent. Nedgangen skyldes reduksjon både i skade- og kostnadsprosenten. Sjøforsikringsselskapene hadde likevel høyest CR i 2009, etterfulgt av gruppen med aksjeselskaper. Aksjeselskapene hadde med 101,9 prosent også en høy combined ratio. Denne gruppen består av flere nyetablerte selskaper med lave premieinntekter, noe som er medvirkende til denne gruppens høye CR-nivå. Nivået var noe lavere i 2009 enn året før. De øvrige gruppene har hatt økning i nivået, i ulik grad. I største økningen har captive-selskapenes hatt, deres CR økte fra 48,6 prosent i 2008 til 66 prosent i 2009. Endringene i captive-selskapenes CR sier mer om variasjon i hvordan regnskapet føres, enn om faktiske endringer i nivået på premieinntekter og skadeutbetalinger. For de gjensidige selskapene økte combined ratio med 4,3 prosentpoeng til 90,3 prosent. Både skade- og kostnadsprosenten var medvirkende til økningen. I gruppen knyttet til konsern steg CR med ett prosentpoeng, til 95,5 prosent i 2009.

Resultatutvikling for selskapene samlet

I den videre fremstillingen av resultat- og balanseutviklingen for skadeforsikringsselskapene samlet, er captive-selskapene holdt utenom. Captive-selskapene er holdt utenom som følge av svært store variasjoner i resultatene fra år til år, som ikke alltid er på linje med hvordan markedet for skadeforsikringsselskaper for øvrig utvikler seg.

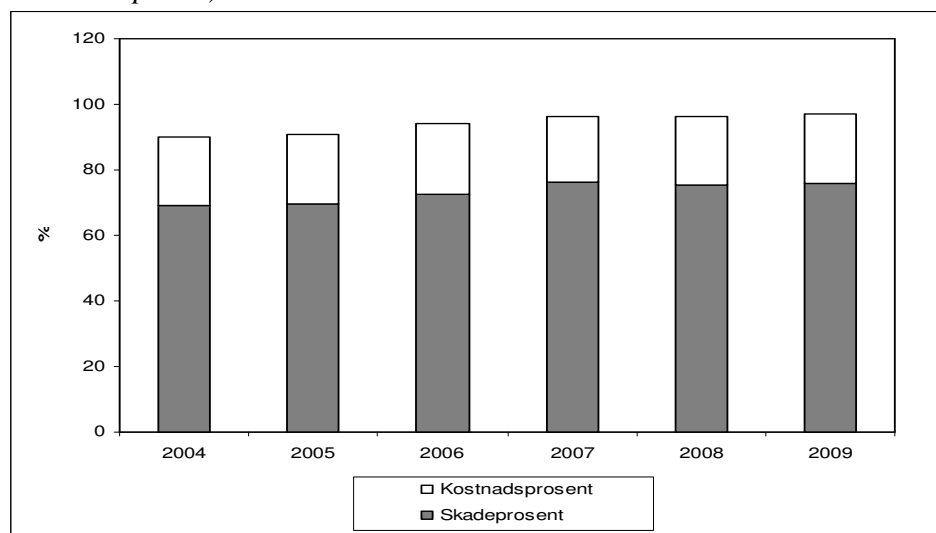
⁶ Combined ratio er summen av skadeprocent (erstatningskostnader for egen regning (f.e.r) i prosent av premieinntekter f.e.r) og kostnadsprocent (forsikringsrelaterte driftskostnader f.e.r. i prosent av premieinntekter f.e.r)

Tabell 8.4 Samlet resultatutvikling for alle skadeforsikringsselskaper utenom captives

Tall i mill. kr og prosent av premie f.e.r	2009	% av premie	2008	% av premie
Premieinntekter f.e.r.	22 865		21 733	
Allokert investeringsavkastning	1 159	5	1 912	9
Andre forsikringsrelaterte inntekter (inkl. premierabatter og gevinst)	77	0	119	1
Erstatningskostnader f.e.r.	17 300	76	16 439	76
Forsikringsrelaterte driftskostnader f.e.r.	4 886	21	4 563	21
Endring i sikkerhetsavsetning mv.	528	2	-195	-1
Resultat av teknisk regnskap	1 366	6	2 942	0
Netto inntekter av finansielle eiendeler	4 584	20	-550	-3
Allokert investeringsavkastning	1 153	5	1 902	9
Andre inntekter/kostnader	-24	0	0	0
Resultat før skattekostnad	4 773	21	489	2

Samlet fikk selskapene 1 366 mill. kroner i teknisk resultat i 2009, mot 2 942 mill. kroner i 2008. Den store reduksjonen i teknisk resultat skyldes i hovedsak lavere allokert investeringsavkastning og økte sikkerhetsavsetninger. Det har over tid vært betydelig konkurranse i skadeforsikringsmarkedet, noe som har gjort det vanskelig for selskapene å øke premienivåene. Det har likevel vært rom for nye aktører i markedet, og selskapene har i en viss grad klart lykkes med øke premieinntektene f.e.r. i takt med økningen i erstatningskostnadene f.e.r. i de to siste årene. Siste år har premieinntektene økt med 5 prosent. Skadeprosenten var stigende fra 2004 til 2007. Fra 2007 har skadeprosenten holdt seg stabil på 76 prosent. Kostnadsprosenten var på 20 prosent i 2007 og 21 prosent i 2008 og 2009. Figur 9.1 viser utviklingen i skadeforsikringsselskaperenes combined ratio fordelt på skade- og kostnadsprosent. I 2004 var combined ratio på 90, den har siden steget, men holdt seg på et stabilt nivå de tre siste årene. Combined ratio var på 96 i 2007 og 97 i 2009.

Figur 8.1 Samlet combined ratio fordelt på skade- og kostnadsprosent. (Alle selskapene utenom captives)

8 av 43 selskaper hadde negativt resultat før skatt i 2009. Til sammenligning hadde 18 av 44 selskaper negativt resultat i 2008. Økning i netto finansinntekter har bedret resultatene i mange selskaper.

I 2009 hadde selskapene 4 584 mill. kroner i netto finansinntekter, mot -550 mill. kroner året før. Den betydelige økningene i finansinntektene bidro til at resultat før skatt steg fra 489 mill. kroner i 2008 til 4 773 mill. kroner i 2009.

Balanseutvikling i alle selskaper

Tabell 8.5 Samlet balanseutvikling for alle skadeforsikringsselskaper utenom captives

Tall i mill. kr og prosent av forvaltningskapital	31.12.2009	% av FK	31.12.2008	% av FK
Bygninger og faste eiendommer	1 935	2	1 950	2
Investeringer som holdes til forfall	18 018	21	16 499	21
Aksjer og andeler	10 384	12	9 540	12
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	20 934	25	19 013	24
Utlån	2 579	3	1 177	1
Ansvarlig kapital	20 672	25	18 795	24
Forsikringstekniske avsetninger	46 094	55	43 574	54
Forvaltningskapital	84 166		79 975	

Samlet hadde skadeforsikringsselskapene en forvaltningskapital på 84,2 mrd. kroner ved utgangen av 2009, det er en økning på 5 prosent siste år. Aktivapostene har holdt seg stabile som andeler av forvaltningskapitalen. Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning var den største balanseposten på 25 prosent, mens investeringer som holdes til forfall var på 21 prosent. Aksjer og andeler utgjorde 12 prosent av forvaltningskapitalen. Etter en økning på to prosentpoeng hadde utlån fremdeles en marginal andel på 3 prosent av forvaltningskapitalen.